

2408 бр

МОЛОДА ГВАРДІЯ
УКРАЇНИ

59

УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ
ВИДАВНИЦТВО

0 4 3

Ціна 1 крб.

9

V.N. Karazin Kharkiv National University

00351411

1

У К А З

ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ПРО ПРИСВОЄННЯ
ЗВАННЯ ГЕРОЯ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
ОРГАНІЗАТОРАМ І КЕРІВНИКАМ ПІДПІЛЬНОЇ
КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «МОЛОДА ГВАРДІЯ»

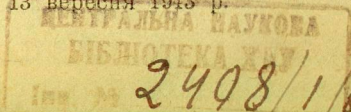
За видатні заслуги в організації і керівництві підпільною комсомольською організацією «Молода Гвардія» і за виявлення особистої відваги і героїства в боротьбі з німецькими загарбниками присвоїти звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена ЛЕНІНА і медалі «ЗОЛОТА ЗІРКА»:

ГРОМОВІЙ Улянї Матвіївні
ЗЕМНУХОВУ Іванові Олександровичу
КОШОВОМУ Олегу Васильовичу
ТЮЛЕНІНУ Сергію Гавриловичу
ШЕВЦОВІЙ Любові Григорівні

Голова Президії Верховної Ради СРСР М. КАЛІНІН.

Секретар Президії Верховної Ради СРСР О. ГОРКІН.

Москва, Кремль. 13 вересня 1943 р.

У К А З

ПРЕЗИДИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ПРО НАГОРОДЖЕННЯ ОРДЕНАМИ ЧЛЕНІВ ПІДПІЛЬНОЇ КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «МОЛОДА ГВАРДІЯ».

За доблесть і мужність, виявлені в боротьбі з німецькими загарбниками в тилу ворога, нагородити:

ОРДЕНОМ ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА

1. ПОПОВА Анатолія Володимировича
2. СУМСЬКОГО Миколу Степановича
7. ДУБРОВІНУ Олександру Омелянівну

ОРДЕНОМ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ ПЕРШОГО СТУПЕНЯ

1. АНДРОСОВУ Лідію Макарівну
2. БОНДАРЕВА Василя Івановича
3. БОНДАРЕВУ Олександру Іванівну
4. ГЕРАСИМОВУ Ніну Миколаївну
5. ГЛОВАНЯ Бориса Григоровича
6. ДАДИШЕВА Леоніда Олексійовича
7. ДУБРОВІНУ Олександру Омелянівну
8. ЄЛИСЕЄНКО Антоніну Захарівну
9. ЖДАНОВА Володимира Олександровича
10. ІВАНІХІНУ Антоніну Олександрівну
11. ІВАНІХІНУ Лідію Олександрівну
12. КИЙКОВУ Євгенію Іванівну
13. КУЛІКОВА Володимира Тихоновича
14. ЛЕВАШОВА Сергія Михайловича
15. ЛУКАШОВА Геннадія Олександровича
16. ЛУК'ЯНЧЕНКА Віктора Дмитровича
17. МАЩЕНКО Антоніну Михайлівну

18. МІНАЄВУ Ніну Петрівну
19. МОШКОВА Євгенія Яковлевича
20. НІКОЛАЄВА Анатолія Георгійовича
21. ОРЛОВА Анатолія Олександровича
22. ОСТАПЕНКА Семена Марковича
23. ОСЬМУХІНА Володимира Андрійовича
24. ПЕГЛІВАНОВУ Майю Костянтинівну
25. ПЕТЛЮ Надію Степанівну
26. ПЕТРОВА Віктора Володимировича
27. ПИРІЖКА Василя Марковича
28. РОГОЗІНА Володимира Павловича
29. САМОШИНУ Ангеліну Тихонівну
30. САФОНОВА Степана Степановича
31. СОПОВУ Ганну Дмитрівну
32. СТАРЦЕВУ Ніну Іларіонівну
33. ФОМІНА Дем'яна Яковлевича
34. ШИЩЕНКА Олександра Тарасовича
35. ЩЕРБАКОВА Георгія Кузьмича

ОРДЕНОМ ЧЕРВОНОЇ ЗІРКИ

1. АРУТЮНЯНЦА Георгія Мінаєвича
2. БОРЦ Валерію Давидівну
3. ІВАНЦОВУ Ніну Михайлівну
4. ІВАНЦОВУ Ольгу Іванівну
5. ШИЩЕНКА Михайла Тарасовича
6. ЮРКІНА Радія Петровича.

Голова Президії Верховної Ради СРСР М. КАЛІНІН
Секретар Президії Верховної Ради СРСР О. ГОРКІН.

Москва, Кремль. 13 вересня 1943 р.

У К А З
ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР
ПРО НАГОРОДЖЕННЯ КОШОВОЇ ОЛЕНИ
МИКОЛАЇВНИ ОРДЕНОМ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ
ДРУГОГО СТУПЕНЯ

За активну допомогу, подану підпільній комсомольській організації «Молода Гвардія» в боротьбі з німецькими загартниками нагородити **КОШОВУ** Олену Миколаївну орденom Вітчизняної Війни другого ступеня.

Голова Президії Верховної Ради СРСР М. КАЛІНІН
Секретар Президії Верховної Ради СРСР О. ГОРКІН.

Москва, Кремль. 13 вересня 1943 р.

МОЛОДА ГВАРДІЯ УКРАЇНИ

Понад два роки б'ється український народ пліч-о-пліч зі своїм російським братом, разом з синами усіх народів Радянської країни проти смертельного ворога нашої Батьківщини — німецьких окупантів. Кожний день боротьби приносить нові вісті про безприкладний героїзм, відвагу і самопожертву українських патріотів, які поклялися не складати зброї доти, доки останній гітлеровець не буде вигнаний з радянської землі.

У перших рядах народу, що бореться, іде його гордість і надія — славна молодь України. Сини і дочки українського народу, дбайливо виховані радянською владою і партією Леніна—Сталіна в боротьбі за свою вітчизну, за її честь і незалежність показують зразки смливості і безстрашності.

Подвиг групи юнаків і дівчат невеликого донецького міста Краснодона яскраво відображає високі патріотичні почуття нашої молоді, її благородство, мужність, відвагу, полум'яну любов до батьківщини і палку ненависть до ворога.

20 липня 1942 року німецькі окупанти вдерлися у тихе, зелене шахтарське містечко Краснодон. Почалися дикі розправи над мирними, ні в чому неповинними людьми. За наявку на реєстрацію німці живими закопали в міському саду 30 шахтарів. Похмурніли обличчя людей, життя стало не-

стерпним. Населення Краснодона, як і жителі всіх окупованих німцями міст і сіл, було приречене на смерть від голоду, хвороб, катувань і знущань. Страшним терором, провокаціями і залякуванням німці і тут намагались морально роззброїти людей, зламати у них волю до опору, поставити на коліна, перетворити у покірних рабів.

Але чи могли молоді люди, які вирости в радянській країні, помиритися з приготованою їм німцями рабською долею?

Син робітника Олег Кошовий прекрасно відповів на це запитання в простих рядках, віршах, написаних в перші дні окупації міста.

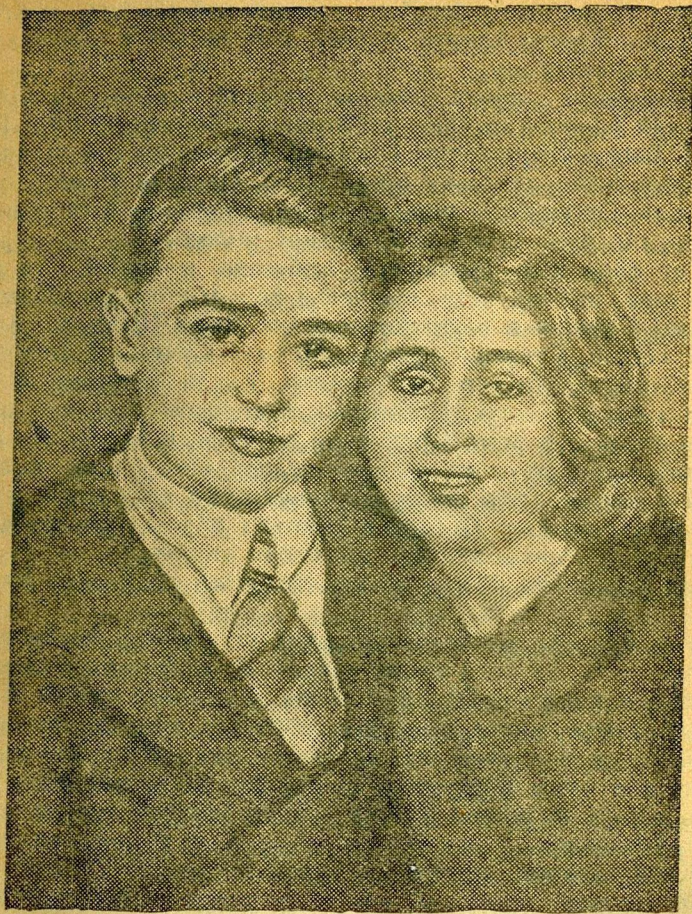
Душа болить... Куди не кинеш зір,
Усюди бродить гітлерівський звір.
Усюди його форма перед мною —
Есесівський значок з емблемою гидкою.

Я вирішив, що жити так не можна,
Не можна більш ганьбу таку терпіть.
Слід кожен день, годину навіть кожному
Злих ворогів в тилу ворожим бити!

Я так рішив, і я додержу слова —
За край радянський я життя віддам.
За свій народ, за ріки його крові
Востократ помщуся клятим ворогам.

Так вирішив Олег. Син старого київського робітника, який переїхав ще в 1940 році разом з усією сім'єю в місто Краснодон, не міг зробити інакше. Образ київських арсенальців, безсмертний приклад донецьких шахтарів, які не раз зі зброєю в руках відстоювали рідний Донбас від ворога, жив у свідомості юнака, був для нього провідною зіркою.

Подібно Олегу Кошовому на шлях боротьби з німецькими гнобителями вирішили стати сотні і тисячі юнаків

Олег Кошовий з своєю матір'ю.

і дівчат Донецького басейну, старого робітничого центру України. «Краще смерть у бою, ніж життя в неволі» — стало їхнім девізом.

Полум'яний патріот, сімнадцятирічний комсомолец Олег Кошовий швидко знайшов соратників і бойових друзів. Разом з Ванею Земнуховим і Сергієм Тюленіним він створює підпільну комсомольську організацію. Назвали її «Молода Гвардія». Організація швидко росла, вбираючи в себе найкраще, що було серед шахтарської молоді.

Тут були Іван Туркенич — любимець молоді і вже загартований в боях воїн, шанована всім містом за доблесть у праці і успіхи в науці комсомолка Люба Шевцова, Анатолій Попов, Степан Сафонов, Микола Сумський, Володимир Осьмухін, Віктор Лук'яненко, Уляна Громова, Валя Борц і багато інших. В боротьбі з ворогом учорашні підлітки стали суворими і рішучими воїнами, прекрасними організаторами. Вони не задовольнилися створенням організації в самому місті, вони згуртували такі самі групи в робітничих селищах. Посилено збирали зброю, боеприпаси, вибухові речовини, вивчали військову справу.

На підпільних зборах молодогвардійці приймають клятву:

«...я клянуся мститися нещадно за спалені, зруйновані міста і села, за кров наших людей, за мученицьку смерть тридцяти шахтарів-героїв, і якщо для цієї помсти буде потрібне моє життя, я віддам його без хвилини вагання.

Якщо ж я порушу цю священну клятву під час катування або через боягузтво, то хай моє ім'я, мої рідні будуть навіки прокляті, а мене самого покарає сувора рука моїх товаришів.

Кров за кров, смерть за смерть».

У кожному слові цієї клятви, у кожному бойовому ділі молодих краснодонських патріотів знайшли своє відображення славні революційні традиції донецьких шахтарів, які ніколи не схилили голови перед ворогом.

Група молодогвардійців — Володимир Осьмухін, Анатолій Орлов, Георгій Арутюнянц — створила підпільну друкарню. Незабаром місто взнає з численних листівок правду про становище на фронтах, прочитає полум'яні заклики до боротьби. Таємничі листоноші розносять листівки по всіх квартирах, розклеюють на парканах, на телеграфних стовпах, в найвидніших місцях. Молодогвардійці застерігають радянських громадян про небезпеку, що загрожує їм, про повсюдне вивезення наших людей на гітлерівську каторгу, дають поради, як уникнути цієї небезпеки. І голос їх дійшов до мас. У Краснодарі німцям не вдалося «завербувати» жодної людини на роботу в Німеччину, насильницькі мобілізації теж провалювались одна за одною.

На стінах будинків з'явилися грізні лозунги: «Смерть німецьким окупантам!». У церкві люди одержували записки: «Як ми жили, так і будемо жити, як були ми, так і будемо під сталінським прапором». На спинах гітлерівських поліцаїв, що походили по базару, люди з задоволенням читали короткі — з п'яти-шести слів — листівки, наклеєні рукою молодого патріота.

Не важко зрозуміти і оцінити значення цієї підпільної роботи в умовах лютого терору, безпардонної брехні і наклепів, якими німецькі пропагандисти намагались отруїти свідомість радянських людей.

У день великого свята — 25 роковин Жовтневої Соціалістичної революції на найвищих будинках міста руками молодогвардійців були поставлені червоні прапори.

Робітниця М. А. Літвінова розповідає:

— Коли я побачила на школі прапор, радість і гордість охопили мене. Я розбудила людей і швиденько побігла через дорогу до Мухіної К. А., вона сиділа на підвіконнику. Сльози ручаями текли по її впалих щоках. «Маріє Олексіївно, — сказала моя сусідка, — адже це зроблено для нас, радянських людей! Про нас пам'ятають, ми не забуті!»

«Ми не забуті, про нас пам'ятають, нас виручать, виз-

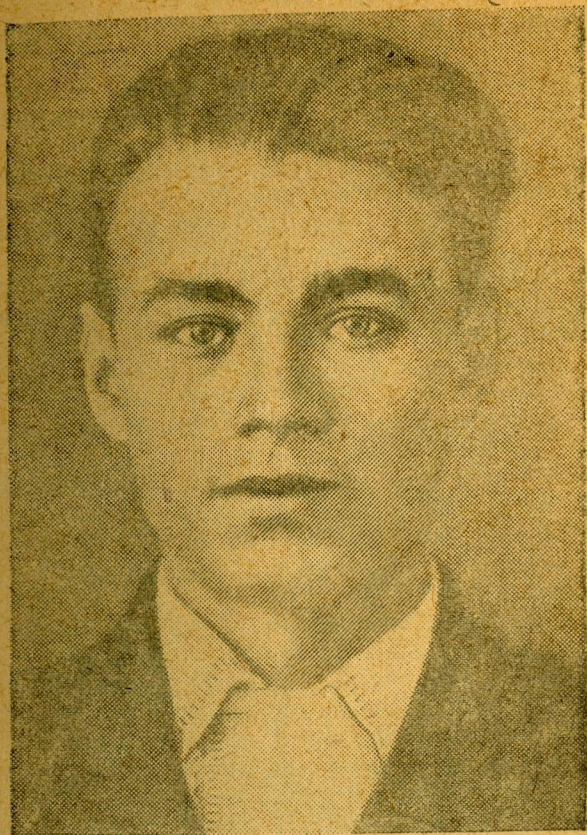
волять з німецької неволі!» — ось думки і почуття, які породжувала у серцях вистражданих людей смілива діяльність молодогвардійців. Це був промінь світла, який розтіннав пільму фашистської ночі, провіщаючи настання світлого дня визволення.

Велику дату 25-річчя Жовтня молодогвардійці відзначили зворушливим піклуванням про радянських людей. Сім'ї робітників, що особливо потерпіли від рук німецьких окупантів, у цей день одержали подарунки. Діти-сироти в цей день мали хліб. Легко уявити собі, яке це було велике свято в тяжкому, безрадісному житті громадян. Річ, звісно, не тільки в цих скромних подарунках, не в тому шматку хліба, який все одно не міг наситити голодних, змучених дітей, — неможливо переоцінити значення живогворної сили, яку вдихнули в душу людей ці подарунки молодогвардійців.

Кипуче бойове життя «Молодої Гвардії» щоденно відчувалося в місті і запалювало радянських громадян. Юнацька підпільна організація ставала грозою окупантів, сіяла в їхніх рядах тваринний страх перед неминучою розплатою.

Місто не корилося загарбникам, не слухалося їхніх наказів. Місто відверто тріумфувало, визнавши про перемоги наших військ під Сталінградом, місто готувалося з розкритими обіймами зустріти Червону Армію. Вбивства, масові розстріли, вчинені гітлерівцями, не лякали людей, а тільки розпалювали їхню лють, ненависть і презирство до ворога. Трохи не щоночі чорне серце ворога вражала влучна куля невидимого месника, злітали в повітря склади.

Німці довго полювали за молодогвардійцями. Нарешті, гестапівським шпигунам вдалося схопити нитку в свої руки. Пішли арешти і знущання. Катування були неописувані по жорстокості, звірчості, і, не зважаючи на це, катам не вдалося зламати молодих патріотів, вирвати з їхніх грудей слова зізнання, каяття.

Іван Зомнухов.

Сімнадцятирічна Люба Шевцова, тонка, білява дівчина, в камері, де сиділи приречені на смерть радянські люди, сказала:

«Любці не страшно умерти. Любка зуміє умерти чесно».

Уля Громова у передсмертні часи натхненно читала лермонтовського «Демона».

— Який чудовий твір, — говорила вона. — Тільки подумати, він повстав проти найсильнішого.

Шура Дубровіна і Люба Шевцова примудрялись передавати друзям підбадьорюючі записки.

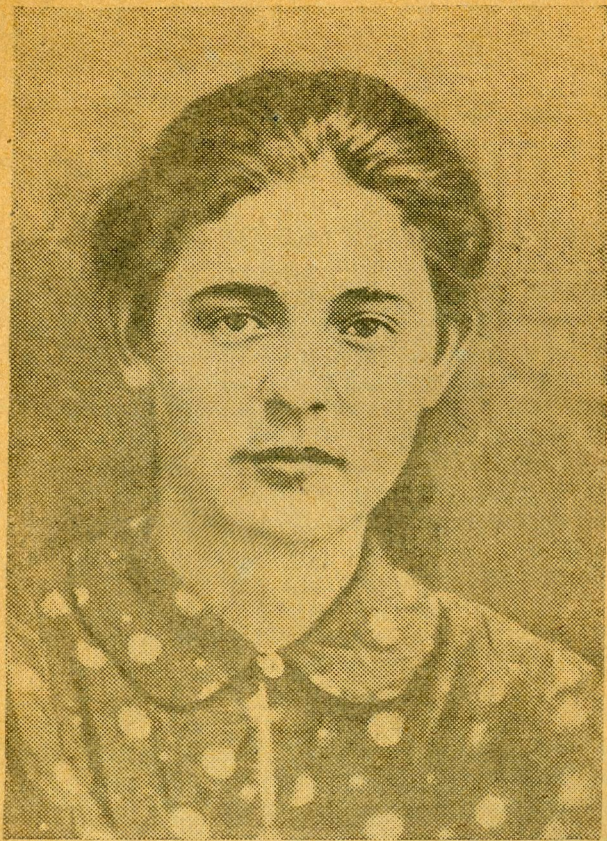
Коли Червона Армія очистила місто Краснодон від німецько-фашистських мерзотників, шахтарі витягли з шурфа зруйнованої шахти трупи юнаків і дівчат. Родичі і близькі насилу впізнали любих, дорогих своїх синів і дочок, позвір'ячому замучених німецькими нелюдами.

Пам'ять про молодих героїв вічно житиме у наших серцях. Вона житиме, як немираючий символ любові і відданості української молоді своїй рідній землі, великій партії Леніна-Сталіна, як символ всеперемагаючої сталінської дружби народів, що поклялися не щадити ні сил своїх, ні самого життя для визволення з фашистської неволі усіх своїх братів і сестер.

Тепер, коли Червона Армія веде успішні наступальні бої, визволяючи з неволі рідну українську землю, пам'ять про молодих героїв-краснодонців, як призивний дзвін, кликатиме червоних воїнів вперед. Благородні образи юних борців запалюватимуть синів і дочок України на нові подвиги в бою, в партизанському тилу, в праці і в навчанні. Їхній приклад покаже шлях до найшвидшого визволення сотень і тисяч наших братів і сестер, які томляться ще у гітлерівському ярмі.

Слава краснодонським героям Молодої Гвардії, що обезсмертили свої імена, вписали нову сторінку в історію визвольної війни радянського народу!

Секретар ЦК ЛКСМ України В. КОСТЕНКО.

Ульяна Громова.

СТАЛІНСЬКЕ ПЛЕМ'Я

Радянська молодь — гордість і радість нашого народу. Вона завжди і в усьому вірний помічник великої партії Леніна—Сталіна.

В роки мирної творчої праці, коли країна наша день-у-день розквітала, як чудовий сад, всюди відчувалася кипуча творча діяльність молоді, її славного передового загону — комсомолу.

Коли ж ударив грім війни і над нашою Батьківщиною нависла смертельна небезпека, радянська молодь безстрашно ринула в бій проти гітлерівських дикунів. В жорстоких боях вона примножила славу нашого народу. Сміливість і жагуча ненависть до ворога, відданість радянській батьківщині — ось якості молодих людей, які борються в перших лавах озброєного народу з озвірілим фашизмом.

Радянські юнаки і дівчата вчилися жити і боротись у старій більшовицької гвардії, у Леніна і Сталіна. В свідомість нашої молоді міцно ввійшли благородні образи відважного Лазо, безстрашного Щорса, легендарного Чапаєва. Так вийшов сплав, що становить більшовицький характер, так виросло і загартувалось покоління відважних.

Тепер, коли вся країна з величезною радістю переживає визволення Донбаса, успішний наступ Червоної Армії,

радянські люди з глибоким хвилюванням прочитають про чудовий подвиг молодих патріотів, про те, як жили і боролись славні, молоді рицарі, сміливі, вольові, сильні, як віддали вони своє молоде життя за щастя і свободу нашої великої Батьківщини.

У липні 1942 року, окупувавши Ворошиловградську область, німецькі звірі вдерлися в невеличке шахтарське містечко Красnodон. Застогнали люди під важкою ворожою п'ятою. На околицях міста прохажі часто знаходили спотворені, розтерзані тіла. Незабаром стався ще жахливіший злочин... За неявку на реєстрацію німці живими закопали в землю тридцять гірників.

— Друзі! Умремо гордо, без сліз і прохань! — крикнув уже напівзасипаний землею комуніст Валько.

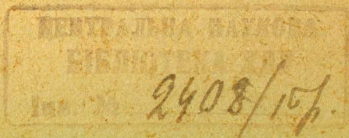
У відповідь гірники заспівали «Інтернаціонал».

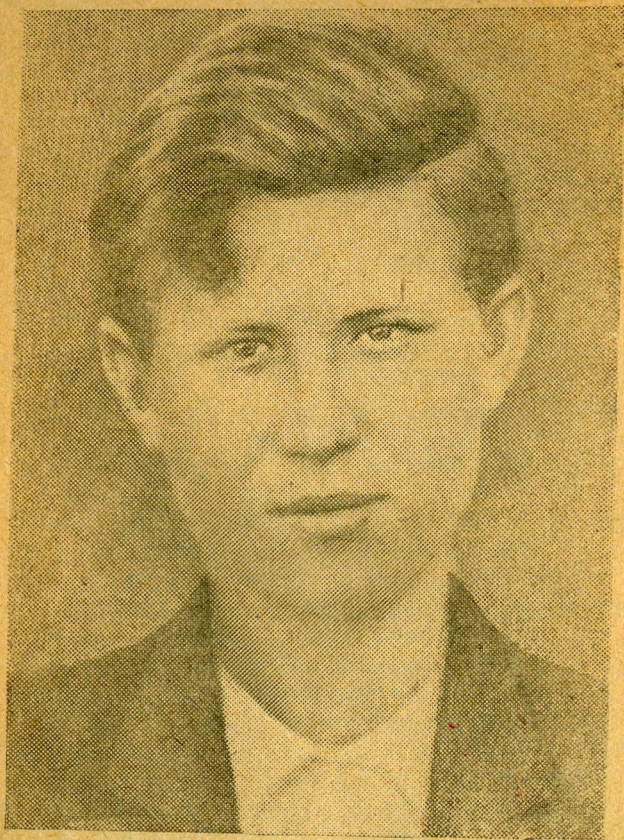
Голод, терор, приниження — чим тільки не намагались німецько-фашистські нелюди зламати волю радянських людей — не вийшло! Велика віра у святість своєї справи піднімала радянських людей на боротьбу з ненависним ворогом. Ріс опір, ширився рух народних месників.

А там, у глибокому підпіллі, трое молодих радянських орленят — шістнадцятирічний Олег Кошовий, сімнадцятирічний Сергій Тюленін і дев'ятнадцятирічний Іван Земнухов — створили підпільну організацію «Молода Гвардія». Слідом за ними на шлях активної боротьби з загарбниками стала Уляна Громова і Любов Шевцова.

У «Молоду Гвардію» йшла сильна духом, смілива і вольова молодь. Олег Кошовий, обраний секретарем комсомольської організації, говорив юнакам і дівчатам про небезпечність підпільної роботи.

— Партизанська робота не легка, — пояснював він. — Партизан уб'є одного німця, другого, уб'є сто, а сто перший може убити його. Партизан ніколи не ставить своє життя вище інтересів Батьківщини. Ну, так як, не страшно вам?

Сергій Тюленін.

Ні, не лякали нашу молодь тяжкі випробування. Вона мужньо дивилась в лице небезпеки. Патріоти знали, куди йшли і на що йшли. Вірність своєму народові, вірність партії, що виховала їх, молодогвардійці скріпляли клятвою:

«Я клянусь мститися нещадно за спалені, зруйновані міста і села, за кров наших людей... І якщо для цієї помсти потрібне буде моє життя, я віддам його без хвилини вагання».

Почалася пора бойової діяльності, сповнена небезпек і героїзму. Скоро в кіно, на парканах, у квартирах шахтарів стали з'являтися листівки. У них повідомлялось про становище на фронтах, про перемоги Червоної Армії під Сталінградом.

На будинках і парканах, у листівках жителі Краснодона часто читали короткі бойові лозунги:

«Смерть німецьким окупантам!»

«Як ми жили, так і будемо жити, як були ми — так і будемо під сталінським прапором!»

У дні радянських свят на будинках, на деревах несподівано замайоріли червоні стяги. Запалала німецька біржа, де зберігалися документи на радянських людей, відібраних у рабство. Кинуті в підвали гестапо, радянські люди стали одержувати передачі, а їхні сім'ї грошову допомогу, хліб. Змучені люди радісно говорили один одному:

— Про нас пам'ятають, ми не забуті, скоро знову зв'яжемо по-старому.

Діяльність молодіжної організації активізувала життя населення всього міста. Вона доводила до сказу ворога, зривала його коварні плани, підбадьорювала радянських людей, вселяла в них впевненість і надію. Але насувалася гроза. З допомогою мерзенних зрадників гестапо намацало нитки організації. Розпочались арешти, допити, страшні катування. Бойовика Сергія Тюленіна катували в присутності матері. Ламали кістки на ногах і руках, видавлювали очі, кололи штиком, некли рани розжареним шомполом,

а він, гордий, славний син радянського народу, мовчав. Навіть стогону не вирвалося з його міцно стиснутих скривавлених уст.

Так і не вдалося німецьким бандитам добитися зізнання або каяття молодогвардійців. Пам'ятаючи клятву, безстрашні патріоти стояли перед своїми мучителями горді і непокірні. Так само мужньо вони зустріли жорстоку і мучительну страту.

Коли гітлерівські нелюди повели групу молодогвардійців на розправу, закатована Уляна Громова, що ледве стояла на ногах, крикнула:

— Не бійтеся смерті, умремо за Батьківщину. Смерть німецьким гадам!

Так жили, боролися і умерли в тилу у ворога краснодонські комсомольці.

Указом Президії Верховної Ради СРСР Олегу Кошовому, Сергію Тюленіну, Івану Земнухову, Улянці Громовій і Любові Шевцовій посмертно присвоєно звання Героїв Радянського Союзу. Їхні славні соратники по боротьбі нагороджені орденами.

Орденом Вітчизняної війни II ступеня нагороджена мати безстрашного комсомольця Олега Кошового Олена Миколаївна Кошова. Вона виростила і виховала мужнього і благородного радянського патріота, вона активно допомагала підпільній комсомольській організації вести боротьбу з німецькими загарбниками. Честь і слава їй, радянській матері!

Минуть роки, зникне з землі гітлерівська погань, будуть заліковані рани, втамується біль, втихне скорбота, але ніколи не забудуть радянські люди безсмертного подвигу організаторів, керівників і членів підпільної комсомольської організації «Молода Гвардія». До їхньої могили ніколи не заросте народна тропа.

(Передова «Правды» від 15 вересня 1943 р.)

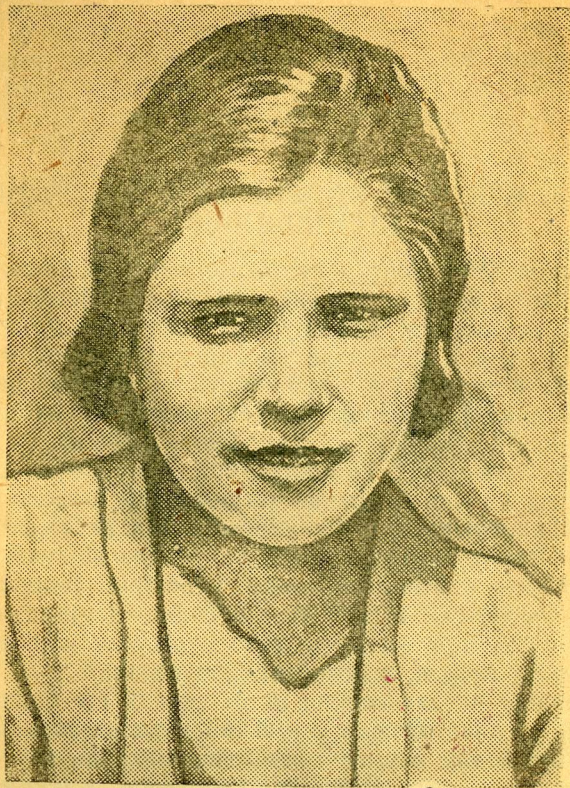
БЕЗСМЕРТНИЙ ПОДВИГ КОМСОМОЛЬЦІВ- ПІДПІЛЬНИКІВ.

20 липня 1942 року місто Краснодар, Ворошиловградської області, було окуповане німецько-фашистськими військами. З першого ж дня окупації гітлерівські мерзотники почали вводити в місті свій «новий порядок». З холодною німецькою жорстокістю і несамовитістю вони вбивали і мучили невинних радянських людей, вивозили на каторжні роботи молодь, проводили поголовні грабежі.

Накази німецького командування, якими були обліплені всі паркани і стіни будівель, загрожували смертною карою за найменший непослух. За ухилення від реєстрації — розстріл, за неявку на біржу праці, що відала відправкою рабів у Німеччину, — петля, за появу у вечірні години на вулиці — розстріл на місці. Життя стало нестерпним катуванням, місто ніби вимерло, ніби страшний мор вдерся на його широкі вулиці, в його світлі будинки.

У перших числах серпня німці почали ще більше лютувати. Якось вони зігнали у міський парк населення і влаштували прилюдну страту тридцяти шахтарів, які відмовилися з'явитись на реєстрацію. Окупанти живцем закопували гірників у землю і з насолодою дивились на передсмертні муки невинних жертв.

У ці дні, в тяжких умовах окупації, в Краснодарі виникла підпільна комсомольська організація. Сини і дочки

Люба Шевцова.

прославлених донецьких шахтарів, вирощені великою Батьківщиною, виховані партією більшовиків, піднялися на смертельну боротьбу проти лютого ворога. Організаторами і керівниками підпільного осередку були комсомольці Олег Кошовий, Іван Земнухов, Сергій Тюленін, Уляна Громова, Люба Шевцова, Іван Туркенич. Найстаршому з них ледве минуло 19 років.

Молоді патріоти, безстрашні борці з самозабуттям віддаються священній боротьбі проти німців, залучають в свої ряди нових членів організації: Степана Сафонова, Анатолія Попова, Миколу Сумського, Володю Осьмухіна, Валерію Борц і багатьох інших, сміливих і самовідданих юнаків і дівчат.

На початку вересня на квартирі Олега Кошового відбулися перші збори молодих підпільників. За пропозицією Сергія Тюленіна організацію вирішили називати «Молода Гвардія». На зборах був створений штаб у складі Олега Кошового, Івана Земнухова, Івана Туркенича і Сергія Тюленіна (згодом в штаб увійшли також Любов Шевцова і Уляна Громова), на який покладалося все керівництво бойовою і політичною діяльністю підпільників. Секретарем комсомольської організації збори одноголосно обрали Олега Кошового. Він же став і комісаром «Молодої Гвардії».

Молоді підпільники Краснодона своєю метою і завданням ставили:

зміцнювати в народі впевненість в неминучому розгромі німецько-фашистських загарбників;

підіймати молодь і все населення Краснодонщини на активну боротьбу з німецькими окупантами;

забезпечити себе зброєю і в слушний момент перейти до відкритої збройної боротьби.

Після перших зборів молодогвардійці почали діяти ще енергійніше, ще наполегливіше. Вони створюють найпростішу друкарню, монтують радіоприймачі, налагоджують

зв'язок з молоддю, підіймаючи її на боротьбу проти німецьких окупантів. У вересні підпільна організація уже нарахувала в своїх лавах 30 чоловік. Штаб ухвалює розподілити всіх членів організації по п'ятірках. На чолі п'ятірок були поставлені найсміливіші і найрішучіші товариші. Для зв'язку з штабом кожна п'ятірка мала зв'язкового.

Минуло небагато часу, і «Молода Гвардія» встановлює тісний контакт з молоддю навколишніх селищ — Краснодон, Ізваріно, Первомайка, Семейкіно. За дорученням штабу члени організації Анатолій Попов, Микола Сумський, Ульяна Громова створюють тут окремі підпільні групи, встановлюють зв'язок з хуторами Гундорівка, Герасимівка, Талове. Таким чином, «Молода Гвардія» поширила свій вплив на весь Краснодонський район. Не зважаючи на жорстокий кривавий терор, керівники і активісти «Молодої Гвардії» створили розгалужену сітку бойових груп і осередків, що об'єднували понад сто чоловік молодих радянських патріотів.

Кожний, що вступав у члени «Молодої Гвардії», приймав клятву на вірність Батьківщині.

Член «Молодої Гвардії» Радій Юркін, один з тих, що лишився живим, так згадує про цей урочистий момент:

«Увечері ми зібралися на квартирі Віктора. Крім нього, дома нікого не було — батько й мати поїхали на село, щоб дістати хліба.

Олег Кошовий вишикував усіх, що прийшли, і звернувся до них з невеликою промовою. Він говорив про бойові традиції Донбаса, про героїчні подвиги донбасівських полків, керованих Климентом Ворошиловим і Олександром Пархоменком, про обов'язок і честь комсомольця. Слова його звучали неголосно, але твердо і так брали за серце, що кожен був готовий іти в огонь і в воду.

— З молоком матері ми всмоктали любов до свободи, до щастя, і ніколи німцю не поставити нас на коліна.

Ми будемо битися, як билися наші батьки і діди,— до останньої краплі крові, до останнього подиху. Ми підемо на муки і смерть, але з честю виконаємо свій обов'язок перед Батьківщиною.

Потім він викликав з строю по одному для прийняття клятви. Коли Олег назвав своє прізвище, мене ще більше охопило хвилювання. Я зробив два кроки вперед, повернувся лицем до товаришів і застиг у стійці «струнко». Кошовий півголосом, але дуже чітко почав читати текст клятви. Я за ним повторював.

Олег підійшов до мене, поздоровив від імені штабу з прийняттям клятви і сказав:

— Віднині твоє життя, Радію, належить «Молодій Гвардії», її справі.

У нещадній боротьбі проти німецьких окупантів росли і загартувались ряди «Молодої Гвардії». Кожний молодогвардієць вважав для себе за честь вступити в комсомол і носити біля серця маленьку книжечку, видруковану в підпільній друкарні, книжечку, що заміняла комсомольський білет на час Вітчизняної війни. У своїх заявах юнаки і дівчата писали: «Прошу прийняти в члени комсомолу. Буду чесно виконувати всякі завдання організації, а якщо буде потрібно, то віддам і життя за справу народу, за справу великої партії Леніна—Сталіна».

У цих скупих і простих словах, як у краплі води, відображені всі благородні якості нашої молоді.

З першого дня існування «Молода Гвардія» проводить величезну політичну роботу серед молоді і всього населення, викриваючи брехливу німецьку пропаганду, вселяючи в народ упевненість в перемогу Червоної Армії, підіймаючи його на боротьбу з німцями, на зрив і саботаж заходів фашистських властей.

Молодогвардійці, встановивши радіоприймачі, день-у-день інформують населення міста і району про всі події на фронті, в радянському тилу, за кордоном.

З початком наступу радянських військ у районі Сталінграда агітаційна робота «Молодої Гвардії» ще більше посилюється. Майже щодня на парканах, будинках, стовпах з'являються листівки, що розповідають про наступ радянських військ, закликають населення до активної допомоги нашим наступаючим полкам.

За шість місяців «Молода Гвардія» тільки в самому місті випустила понад тридцять назв листівок тиражем більше 5.000 екземплярів.

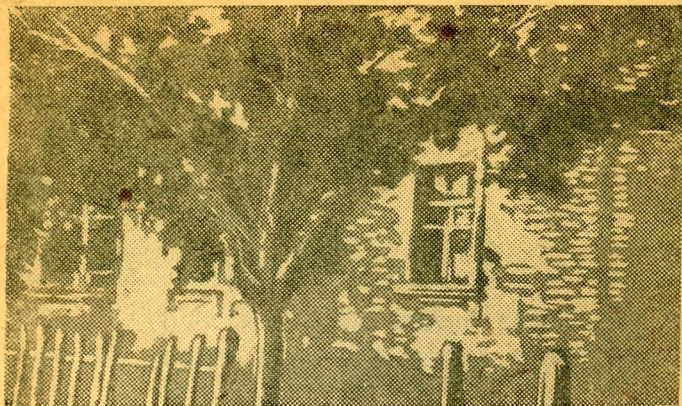
У поширенні листівок брали участь усі члени підпільної організації. При цьому молодогвардійці виявили дуже багато самодіяльності, хитрості і спритності.

Олег Кошовий уночі надівав форму поліція і поширював листівки серед населення. Вася Пиріжок примудрявся у базарні дні приклеювати на спини поліцаїв невеликі плакати з короткими написами: «Геть німецьких окупантів!», «Смерть продажним шкурам!». Семен Остапенко приклеював листівки на машину управителя дирекцією, на будинки поліції, жандармерії і міської управи.

Сергій Тюленін «шефствував» над кінотеатром. Він незмінно з'являвся в залі перед самим початком сеансу. В той момент, коли механік гасив світло в залі, Сергій розкидав листівки серед публіки.

З будинку в будинок, з рук у руки переходили полум'яні більшовицькі прокламації. Їх зачитували до дірок, їхній зміст в той же день ставав відомий у всьому місті. Багато з листівок виходили за межі Краснодона — в Свердловський, Ровеньківський, Новосвітлівський райони.

Наближались 25 роковини Жовтневої соціалістичної революції. «Молода Гвардія» вирішила гідно відзначити всенародне радянське свято і почала активно готуватися до нього. Члени організації збирали гроші і подарунки для сімей командирів і бійців Червоної Армії, готували пакети

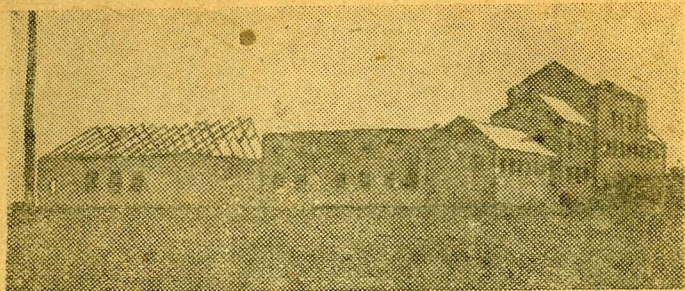

Будинок, де була квартира Олега Кошового і штаб «Молодої гвардії». Тут збиралися на конспіративні наради члени підпільної комсомольської організації.

з продовольством для передачі ув'язненим комуністам. Штаб прийняв рішення: в день свята вивісити в місті червоні прапори.

У ніч з 6 на 7 листопада молодогвардійці вивісили червоні прапори на школі ім. Ворошилова, на шахті 1-біс, на будинку колишньої райспоживспілки, на лікарні і на найвищому дереві міського парку. Всюди були розклеєні лозунги: «Поздоровляємо з 25 роковинами Жовтня, товариші!», «Смерть німецьким окупантам!».

Похмурого листопадового ранку жителі міста побачили на найвищих будинках рідні серцю червоні полотнища. Здавалось, ясне сонце зійшло серед ночі — такою величною і хвилюючою була ця картина. Люди очам своїм не вірили і вглядалися ще і ще раз в прапори, що розвівалися на вітрі.

Зруйнований будинок міської бані. Сюди, у викопані глибокі погребі, підпільники зносили здобуту зброю і продовольство.

Вість про прапори передавалася з уст в уста, з селища в селище, з хутора в хутір, підіймаючи дух населення, розпалюючи ненависть до німецьких загарбників.

Поліцаї, жандарми, шпигуни гестапо, як скажені, нищили по вулицях, та було вже пізно, прапори можна було зірвати, сховати, але ніяка сила не могла убити радісного хвилювання і гордощів, що так яскраво спалахнули в серцях радянських людей.

Доповідь товариша Сталіна про 25-роковини Жовтневої соціалістичної революції і його наказ від 7 листопада 1942 року запалили молодих підпільників на нові подвиги, на посилення боротьби проти гітлерівців. Кожний молодоговардієць поклявся завдати ще відчутніших ударів по ворогу, до кінця виконати історичний наказ вождя. Підпільні бойові групи знищують штабні машини з німецькими офіцерами, убивають солдатів, зрадників батьківщини, поліцаїв, проводять диверсійні акти на підприємствах, викрадають зброю. На початок грудня молодоговардійці мали в своєму розпорядженні 15 автоматів, 80 гвинтівок, 300

гранат, близько 15.000 патронів, 10 пістолетів, 65 кг вибухових речовин, кілька сот метрів бікфордого шнура.

Через кілька днів після цієї операції група Тюленіна робить на дорозі Краснодон-Ровеньки збройний напад на німецьку охорону, яка гнала 500 голів худоби, відібраної у жителів. У короткій сутичці молоді патріоти знищили охорону, а худобу погнали в степ.

Члени «Молодої Гвардії», які влаштувалися за завданням штабу в німецьких установах, підприємствах, вмілими маневрами всіляко зривають їхні плани. Сергій Левашов, працюючи шофером у гаражі, виводить з ладу одну за одною три машини; Юрій Віценовський влаштовує на шахті кілька аварій.

Справді героїчну роботу провела організація по зриву мобілізації молоді в Німеччину.

У ніч з 5 на 6 грудня 1942 року відважна трійка молодогвардійців — Люба Шевцова, Сергій Тюленін і Віктор Лук'яненко — проводять трудну операцію по підпалу німецької біржі праці. Знищивши біржу з усіма документами, підпільники врятували кілька тисяч радянських людей від вивезення на німецьку каторгу. В цей же час молодогвардійці визволили 75 бійців і командирів з Вовчанського табору військовополонених і організували втечу 20 військовополонених з Первомайської лікарні.

Червона Армія наполегливо просувалася до Донбаса. «Молода Гвардія» вдень і вночі готувалася до здійснення своєї заповітної мрії — рішучого збройного нападу на Краснодонський гарнізон німців.

Командир «Молодої Гвардії» Туркенич розробив докладний план захоплення міста, розставляв сили, збирав розвідувальні матеріали, але підла зрада припинила бойову діяльність славних підпільників.

Як тільки почалися арешти, штаб віддав наказ — усім членам «Молодої Гвардії» виходити і пробиратися до частин Червоної Армії, але було вже пізно. Тільки семи ком-

сомольцям вдалося пробратися і лишитися живими — Іванові Туркеничу, Георгію Арутюнянцу, Валерії Борц, Радію Юркіну, Олі Іванцовій, Ніні Іванцовій і Михайлу Шищенкові. Решта членів «Молодої Гвардії» була схоплена німцями і посаджена в тюрму.

Жахливих катувань зазнавали молоді підпільники, але ніхто з них не відступив від своєї клятви. Німецькі кати доходили до сказу, по кілька годин підряд били і мучили молодогвардійців, а вони мовчали, гордо і мужньо переносячи катування. Німці не змогли зламати дух і залізну волю молодих радянських людей, так і не добившись зізнань.

Сергія Тюленіна гестапівці по кілька раз в день били нагаями, зробленими з електричних проводів, ламали пальці, заганяли в рани розпечений шомпол. Коли це не допомогло, кати привели матір — п'ятидесятивосьмирічну старуху. Перед очима Сергія її роздягли і почали знущатися. Кати вимагали, щоб він розповів про свої зв'язки в Кам'янську, Ізварині. Сергій мовчав. Тоді гестапівці в присутності матері три рази підвішували Сергія в петлі до стелі, а потім розпеченою голкою викололи йому око.

Молодогвардійці знали, що настає час страти. І навіть в останню годину вони лишалися сильними духом, вони були сповнені віри в нашу перемогу. Член штабу «Молодої Гвардії» Уляна Громова передала азбукою «Морзе» у всі камери:

— Останній наказ штабу... Останній наказ... Нас поведуть на страту. Нас поведуть вулицями міста. Ми будемо співати любиму пісню Ільіча.

Змученими, скаліченими виводили з тюрми молодих борців. Уляна Громова йшла з вирізаною на спині зіркою, Шура Бондарева — з відрізнаними грудьми. У Володі Осьмухіна була відрубана кисть правої руки.

Молодогвардійці йшли в останню свою путь з високо піднятими головами. Урочисто і журливо линула їхня пісня:

«Замучен тяжелой неволей,
Ты славною смертью почил,
В борьбе за рабочее дело
Ты голову честно сложил...»

Комсомольців-підпільників кати скидали живими у шурф шахти.

У лютому 1943 року в Краснодон увійшли наші війська. Над містом замайорів червоний прапор. І, дивлячись, як він полощеться на вітрі, жителі знову згадали молодогвардійців. Сотні людей попрямували до будинку тюрми. Вони побачили в камерах скривавлену одержу, сліди нечуваних катувань. Стіни рябіли написами. На одній з стін не намальовано, а майже висічено серце, прострелене стрілою. В серці — чотири прізвища: «Шура Бондарева, Ніна Мінаєва, Уля Громова, Ангела Самошина». І над всіма написами, у всю закривавлену стіну, як заповіт сучасникам, владали слова помсти: «Смерть німецьким окупантам!»

Так жили і боролися за свою батьківщину славні вихованці комсомолу. І вмерли вони, як справжні герої. Їхня смерть — це безсмертя.

Запам'ятай, товаришу, імена замучених героїв, збережи їх в серці своєму, як неугасний заклик до подвигу в ім'я Батьківщини, її свободи і щастя. Ось їхні імена:

Олег Васильович Кошовий,
Іван Олександрович Земнухов,
Сергій Гаврилович Тюленін,
Любов Григорівна Шевцова,
Уляна Матвіївна Громова,
Анатолій Володимирович Попов,
Микола Степанович Сумський,
Степан Степанович Сафонов,
Сергій Михайлович Левашов,
Євгеній Яковлевич Мошков,

Віктор Володимирович Петров,
Олександра Омелянівна Дубровіна,
Ганна Дмитрівна Сопова,
Майя Костянтинівна Пегліванова,
Геннадій Олександрович Лукашов,
Володимир Андрійович Осьмухін,
Анатолій Олександрович Орлов,
Леонід Олексійович Дадишев,
Володимир Павлович Рогозін,
Володимир Олександрович Жданов,
Семен Маркович Остапенко,
Антоніна Захарівна Єлисеєнко,
Василь Маркович Пиріжок,
Олександр Тарасович Шищенко,
Віктор Дмитрович Лук'яченко,
Василь Іванович Бондарев,
Олександра Іванівна Бондарева,
Антоніна Михайлівна Машченко,
Ангеліна Тихонівна Самошина,
Анатолій Георгійович Ніколаєв,
Дем'ян Яковлевич Фомін,
Ніна Петрівна Мінаєва,
Ніна Миколаївна Герасімова,
Лілія Олександрівна Іваніхіна,
Лідія Макарівна Андросова,
Антоніна Олександрівна Іваніхіна,
Георгій Кузьмич Щербаков,
Ніна Іларіонівна Старцева,
Надія Степанівна Петля,
Володимир Тихонович Куликов,
Євгенія Іванівна Кийкова,
Борис Григорович Гловань,
Микола Дмитрович Жуков,
Володимир Михайлович Загоруйко,
Юрій Семенович Віценовський,

Клавдія Петрівна Ковальова,
Євгеній Никифорович Шепельов,
Михайло Миколайович Григорьев,
Василь Прокопович Борисов,
Ніна Георгіївна Кезікова,
Антоніна Миколаївна Дяченко,
Микола Іванович Миронов,
Василь Іванович Ткачов,
Павло Федорович Палагута,
Анатолій Володимирович Лопухов,
Дмитро Уварович Огурцов,
Віктор Федорович Субботін.

Минуть роки, наша велика країна залікує тяжкі рани, завдані німецько-фашистськими людоджерами. На попелищах і руїнах виростуть нові світлі міста і села. Виросте нове покоління людей, але ніколи не забудуться імена юних, безстрашних підпільників з донецького міста Краснодона. Їхні безсмертні подвиги вічно горітимуть яскравим рубіном у вінці нашої слави. Їхнє життя, боротьба і смерть служитимуть для нашої молоді прикладом беззавітного служіння Батьківщині, великій справі партії Леніна — Сталіна.

(«Комсомольская правда»).

БЕЗСМЕРТЯ

«Я, вступаючи в ряди «Молодої Гвардії», перед лицем своїх друзів по зброї, перед лицем своєї рідної багатостраждальної землі, перед лицем всього народу урочисто клянуся:

Безвідмовно виконувати всяке завдання, дане мені старшим товаришем.

Держати в найглибшій таємниці все, що торкається моєї роботи в «Молодій Гвардії». Я клянуся мститися нещадно за спалені, зруйновані міста і села, за кров наших людей, за мученицьку смерть тридцяти шахтарів-героїв. І якщо для цієї помсти потрібно буде моє життя, я віддам його без хвилини вагання.

Якщо ж я порушу цю священну клятву чи під час катування, чи через боягузтво, то хай моє ім'я, мої рідні будуть навіки прокляті, а мене самого покарає сувора рука моїх товаришів.

Кров за кров! Смерть за смерть!»

Цю клятву на вірність батьківщині і боротьбу до останнього подиху за її визволення від німецьких загарбників дали члени підпільної комсомольської організації «Молода Гвардія» в м. Краснодоні, Ворошиловградської області. Вони давали її восени 1942 року, стоячи один проти одного в маленькій кімнатці, коли пронизливий осінній ві-

гер завивав над поневоленою і спустошеною землею Донбаса. Маленьке місто лежало, затаївшись в пітьмі, в будинках гірників стояли німці, самі продажні шкури-поліцаї та кати з гестапо цієї темної ночі никали по квартирах громадян і лютували в своїх катівнях.

Старшому з тих, що давав клятву, було 19 років, а головному організаторові і натхненникові Олегові Кошовому всього шістнадцять.

Так у дні найважчих випробувань нашого народу наймолодше покоління борців за свободу і щастя рідної землі повторило безсмертну сталінську клятву, яка прозвучала багато років тому з трибуни II з'їзду Рад:

— Клянемося тобі, товаришу Ленін, що ми не пощадимо своїх сил для того, щоб виконати з честю і цю твою заповідь!

Суворий і жорстокий відкритий донецький степ, особливо пізньої осені або взимку під льодовим вітром, коли змерзається в грудки чорна земля. Але це наша кровна радянська земля, заселена могутнім і славним вугільним племенем, яка дає енергію, світло і тепло нашій великій батьківщині. За свободу цієї землі у громадянську війну билися кращі її сини на чолі з Климом Ворошиловим і Олександром Пархоменком. Вона породила прекрасний стахановський рух, що перетворює лице всієї нашої землі. Радянська людина глибоко пройшла в надрах донецької землі і по неласкавому лицю її вирости потужні заводи — гордість нашої технічної думки, залиті світлом соціалістичні міста, наші школи, клуби, театри, де розквітала і розкривалась на всю свою духовну силу велика радянська людина. І ось цю землю топтав ворог, виродок — німець. Він ішов по ній, як смерч, як чума, повергаючи в пітьму міста, перетворюючи школи, лікарні, клуби, дитячі ясла в казарми для постою солдатів, в конюшні, в катівні гестапо.

Вогонь, вірówka, куля і сокира — ці страшні знаряддя смерті — стали постійними супутниками життя радянських

людей. Радянські люди були приречені на муки, немислимі з погляду людського розуму і совісті. Досить сказати, що в міському парку міста Краснодона німці живцем закопали в землю тридцять чоловік шахтарів за відмовлення з'явитися на реєстрацію на німецьку «біржу праці». Коли місто було визволено Червоною Армією і почали відкопувати загиблих, вони так і стояли в землі: спочатку відкривалися голови, потім плечі, тулуби, руки.

Ні в чому неповинні люди змушені були кидати рідні місця, ховатися. Руйнувалися сім'ї. «Я розпрощалася з татом, і сльози ручаями потекли з очей, — розповідає Валя Борц, член організації «Молода Гвардія», — якийсь невідомий голос, здавалось, шепотів: «Ти його бачиш востаннє». Він пішов, а я стояла доти, доки він зник з очей. Сьогодні ще ця людина мала сім'ю, куток, притулок, дітей, а тепер, як бездомний собака, мусить поневіритися. А скільки замучено, розстріляно».

Молодь, яка всякими способами ухилялася від реєстрації, арештовувалася і вивозилася на рабську працю в Німеччину. Справді відчайдушні сцени можна було бачити на вулицях містечка. Грубі вигуки і лайка поліцаїв зливалися з риданням батьків і матерів, від яких насильно відривали дочок і синів.

Жахливою отрутою брехні, поширюваною ганебними німецькими газетками і листівками, про падіння Москви і Ленінграда, про загибель радянського ладу прагнув виродок-німець розкласти душу радянських людей.

Люди старших поколінь, які лишилися в місті Краснодоні для того, щоб організувати боротьбу проти німецьких окупантів, були скоро виявлені ворогом і загинули від його руки, або змушені були сховатися. Весь тягар організації боротьби з ворогом випав на плечі молоді. Так восени 1942 року склалася в місті Краснодоні підпільна організація «Молода Гвардія».

Це була наша радянська молодь — та сама, яка росте навколо нас, виховується в радянській школі, піонерськими загонами, комсомольськими організаціями. Ворог прагнув винищити в ній дух свободи, радість творчості і праці, прищеплені радянським ладом. І у відповідь на це юна радянська людина піднесла свою голову.

Вільна радянська пісня! Вона зріднилася з радянською молоддю, вона завжди дзвенить в душі її.

«Один раз ідемо ми з Володею в Свердловку до діда. Було зовсім тепло. Літають над головами транспортні німецькі літаки. Ідемо степом. Навколо нікого. Ми заспівали «Спят курганы темные... Вышел в степь донецкую парень молодой». Потім Володя говорить:

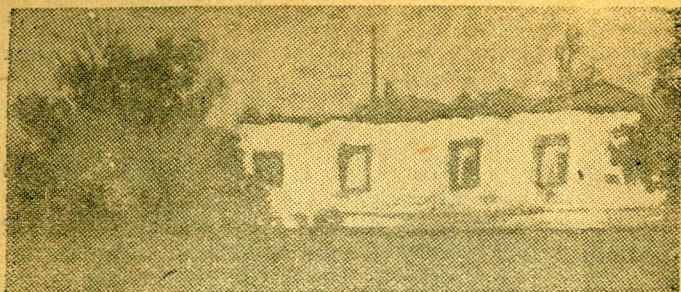
— Я знаю, де зараз наші війська.

Він мені почав розповідати зведення. Я кинулась до Володі і почала його обіймати».

Ці прості рядки спогадів сестри Володі Осьмухіна не можна читати без хвилювання. Організаторами і керівниками «Молодої Гвардії» були Кошовий Олег Васильович — 1926 року народження, член комсомолу з 1940 року, Земнухов Іван Олександрович, 1923 року народження, член комсомолу з 1938 року і Тюленін Сергій Гаврилович, 1925 року народження, член комсомолу з 1941 року.

І ця молодь, що не відала старого ладу і, природно, не проходила досвіду підпілля, на протязі кількох місяців зриває усі заходи німецьких грабігелів і запалює на опір ворогові населення міста Краснодона і навколишніх селищ — Ізваріно, Первомайка, Семейкіно, де створюються відгалуження організації. Організація розростається до сесидесяти чоловік, потім нараховує вже понад сто чоловік дітей шахтарів, селян і службовців.

У характері організації, в методах, загальному дусі її виявляється спорідненість з великою безсмертною революційною школою Леніна — Сталіна. «Молода Гвардія» сотнями і тисячами поширює листівки на базарах, в кіно,

Гніздо рабства — біржа праці. Тут оформлювались документи на тисячі гірників, яких німці збирались силоміць вигнати до Німеччини. Про це дізнались підпільники і підпалили біржу праці.

в клубі. Листівки знаходять на будинку поліції, навіть в кишенях поліцаїв. «Молода Гвардія» встановлює чотири радіоприймачі і щодня інформує населення про зведення Інформбюро.

В умовах підпілля відбувається прийом в ряди комсомолу нових членів, на руки видаються тимчасові посвідчення, приймаються членські внески. В міру наближення радянських військ готується збройне повстання і найрізноманітнішими шляхами здобувається зброя.

В цей же час ударні групи проводять диверсійні і терористичні акти.

У ніч з 7 на 8 листопада група Івана Туркенича повісила двоє поліцаїв. На грудях повішених залишили плакати: «Така ж доля чекає кожного продажного пса».

9-го листопада група Попова Анатолія на дорозі Гундорівка — Герасимівка знищує легкову машину з трьома вищими німецькими офіцерами.

15-го листопада група Петрова Віктора звільняє з концентраційного табору в хуторі Вовчанську 75 бійців і командирів Червоної Армії.

На початку грудня група Мошкова на дорозі Краснодар—Свердловськ спалює три автомашини з бензином. Через кілька днів після цієї операції група Тюленіна робить на дорозі Краснодар—Ровеньки збройний напад на охорону, яка гнала 500 голів худоби, відібраної у жителів. Знищують охорону, худобу розганяють по степу.

Члени «Молодої Гвардії», які влаштувалися за завданням штабу в німецьких установах, підприємствах, вмілими маневрами гальмують їхню роботу. Сергій Левашов, працюючи шофером у гаражі, виводить з ладу одну за одною три машини; Юрій Віценовський влаштовує на шахті кілька аварій.

В ніч з 5 на 6 грудня відважна трійка молодогвардійців — Люба Шевцова, Сергій Тюленін і Віктор Лук'яненко проводять блискучу операцію по підпалу німецької «біржі праці». Знищенням біржі з усіма документами молодогвардійці врятували кілька тисяч радянських людей від вивезення в Німеччину.

В ніч з 6 на 7 листопада члени організації вивішують на будинках школи, колишньої райспоживспілки, лікарні і на найвищому дереві міського парку червоні прапори. «Коли я побачила на школі прапор,— розповідає жителька Краснодона Літвінова М. О.,— мимовільна радість, гордість охопили мене. Розбудила дітей і швиденько побігла через дорогу до Мухіної. Її я застала роздягнутою на підвіконнику. Сльози ручаями лились по її худих щоках. Вона сказала: «Маріє Олексіївно, адже це зроблено для нас, радянських людей, про нас пам'ятають. Ми нашими не забуді».

Організація була розкрита поліцією тому, що вона залучила в свої ряди занадто широке коло молоді, серед якої виявились і менш стійкі люди.

Але під час страшних катувань, яких зазнали члени «Молодої Гвардії», з нечуваною силою розкрилося моральне обличчя юних патріотів нашої радянської батьківщини, обличчя такої духовної краси, що воно запалюватиме ще багато і багато поколінь молоді.

Олег Кошовий. Не зважаючи на свою молодість, це чудовий організатор. Мрійливість з'єднувалася в ньому з винятковою практичністю і діловитістю. Він був патхненником і ініціатором ряду найбільш героїчних заходів. Високий, широкоплечий, він весь дихав силою і здоров'ям і не раз сам був учасником найсміливіших вилазок проти ворога. Бувши арештований, він доводив до сказу гестапівців незламним презирством до них. Його пекли розжареним залізом, запускали в тіло голки, але стійкість і воля не покидали його. Після кожного «допиту» в його волоссі з'являлися сиві пасма. На страту він ішов зовсім сивий.

Іван Земнухов — один з найбільш освічених, начитаних членів «Молодої Гвардії», автор ряду чудових листівок. Зовні нескладний, але сильний духом, він користувався загальною любов'ю і авторитетом серед молоді. Він славився як промовець, любив вірші і сам писав їх (як писав їх і Олег Кошовий і багато інших членів «Молодої Гвардії»). Івана Земнухова піддавали в застінках найзвірячішим катуванням і знущанням. Його підвішували в петлі через спеціальний блок до стелі, відливали водою, коли він падав неприємний, і знову підвішували. По три рази в день били нагаями з електричних проводів. Поліція вперто добивалася від нього зізнань, але не добила нічого. 15-го січня він був разом з іншими товаришами скинутий у шурф шахти № 5.

Сергій Тюленін. Це маленький, рухливий, нестримний юнак-підліток, запальний, з задьористим характером, сміливий до відчайдушності. Він брав участь в багатьох небезпечних заходах і особисто знищив немало ворогів. Це була людина справи, — характеризують його товариші, що лишилися в живих. Не любив хвастунів, базік і нероб.

Він говорив: «Ти краще зроби, і про твої діла хай розкажуть люди».

Сергій Тюленін був не тільки сам жорстоко катований — при ньому катували його стару матір. Але, як і його товариші, Сергій Тюленін був стійкий до кінця.

Ось як характеризує четвертого члена штабу «Молодої Гвардії», Уляну Громову Марія Андріївна Борц, учителька з м. Краснодона. «Це була дівчина високого росту, струнка брюнетка з кучерявим волоссям і красивими рисами обличчя. Її чорні, пронизуючі очі вражали своєю серйозністю і розумом... Це була серйозна, розумна і розвинута дівчина. Вона не гарячилась, як інші, і не сипала проклять по адресу мучителів. «Вони гадають вдержати свою владу терором,— говорила вона.— Дурні люди! Хіба можна колесо історії повернути назад...»

Дівчата попросили її прочитати «Демона». Вона сказала: «З радістю! Я «Демона» люблю. Який це чудовий твір. Подумайте тільки, він повстав проти самого бога». В камері стало зовсім темно. Вона приємним мелодійним голосом почала читати. Раптом тишу вечірнього присмерку розпанахав дикий крик. Громова перестала читати і сказала: «Починається!» Стогони і крики все посилювались. В камері була гробова тиша. Так тривало кілька хвилин. Громова, звертаючись до нас, твердим голосом прочитала:

«Сыны снегов, сыны славян,
Зачем вы мужеством упали?
Зачем? Погибнет ваш тиран,
Как все тираны погибали».

Уляну Громову по-звірячому катували. Її підвішували за коси. Вирізали їй на спині п'ятикінцеву зірку, припікали тіло розпеченим залізом і рани присипали сіллю, садовили на розжарену плиту. Але й перед самою смертю вона не занепала духом і при допомозі шифра «Молодої Гвардії»

ПРИКАЗ

по штабу партизанського отряда "Молот"
19 грудня 1942 № 1 Красногор

61

На когдй имен отряда должен хранить военную тайну быть дисциплинированным
За нарушение вышеперечисленного виновный будет подвергнут высшей мере наказания

42

Приказ командира ~~заказ~~.
Получившее задание имен отряда должен обязательно повторить и сразу же приступить к его выполнению.
Об исполнении доносить по команде

Комиссаро п.о. "Молот"

(Кашук)

Штаб «Молодой гвардии» створив партизанський загін. Ось текст першого наказу по загону:

вистукувала через стіни підбадьорюючі слова друзям: «Хлопці, не падайте духом! Наші йдуть. Кріпиться. Час визволення близько. Наші йдуть. Наші йдуть...»

Її подруга Любов Шевцова за завданням штабу працювала розвідницею. Вона встановила зв'язок з підпільниками Ворошиловграда і щомісяця по кілька раз ходила в Ворошиловград, виявляючи виняткову спритність і сміливість. Одягнувшись в найкраще плаття, зображаючи «невисвистану» радянської влади, дочку великого промисловця, вона проходила в коло німецьких офіцерів і викра-

дала важливі документи. Шевцову катували довше за всіх. Нічого не добившись, міська поліція відправила її в повітовий відділ жандармерії в Роменки. Там їй заганяли під нігті голки, на спині вирізали зірку. Людина виняткової життєрадісності і сили духу, вона, повертаючись в камеру після катувань, на зло катам співала пісень. Якось під час катувань, почувши шум радянського літака, вона раптом засміялась і сказала: «Наші голосок подають».

7 лютого 1943 року Люба Шевцова була розстріляна.

Так, до кінця додержавши свою клятву, загинула більшість членів організації «Молода Гвардія». Живими залишилось лише кілька чоловік. З любимою піснею Володимира Ільїча «Замучен тяжелой неволей» ішли вони на страту.

В їх подвигу, в усьому їх моральному обличчі виявилися з величезною силою кращі риси людей лєнінсько-сталінського гарту. У них ніби повторилися риси кращих людей нашого народу — Дзержинського, Кірова, Орджонікідзе і багатьох інших славних більшовиків.

«Молода Гвардія» — це не поодинокє винятковє явище на території, загарбаній німецькими окупантами. Скрізь і всюди бореться горда радянська людина. І хоч члени бойової організації «Молода Гвардія» загинули в боротьбі, вони безсмертні, бо їхні духовні риси є риси нової радянської людини, риси народу країни соціалізму.

Вічна пам'ять і слава юним молодогвардійцям — героїчним синам безсмертного радянського народу!

Хай тремтять криваві німецькі пси перед розплатою, — вона настигне їх всюди, куди б не пробували вони сховатися від своїх злочинів!

О. ФАДЕЄВ.

СЛОВО МАТЕРІ ГЕРОЯ

Я, мати Олега Кошового, якого німці по-звірячому катували і стратили, хочу розповісти про те, як він жив, учився і боровся, як палко ненавидів він німців.

Мій Олег народився в 1926 році в місті Прилуках, Чернігівської області. Це був міцний, дуже швидкий хлопчик. Любив він, як і всі хлопчики, всякі задьористі гри, любив співати, грати, слухати казок. Коли Олег підріс і пішов у школу, він захопився спортом. Він добре бігав на коньках, непогано ходив на лижах. Як зараз, він стоїть перед моїми очима, рожевощокий від морозу, весь у снігу, веселий і задоволений. Любив Олег, повертаючись з кіно, — а в кіно ходив він з бабусею, — осипати її снігом. Бабуся не відставала в цьому від онука, і ця дружба таких різних по віку людей була справді зворушливою. Дивувало мене і те, як Олег, не зважаючи на свій вік, вмів знаходити межу своїм пустуванням.

У сім'ї Олег був улюбленцем, може, через те, що він був єдиним сином у нас. Але ми його не балували, хоч мало в чому йому й відмовляли. У сім'ї кожен старався прищепити Олегові благородне почуття любові до Батьківщини, до партії більшовиків, яка забезпечила йому і щасливе дитинство і щасливе майбутнє.

Учився Олег добре і завжди щиро і з задоволенням допомагав своїм товаришам. Олег був громадським працівником у школі, редактором газети, і вчителі до нього ставилися з повагою.

Олег дуже любив своїх товаришів. Завжди, коли ми влаштовували новорічну ялинку, він запрошував до себе тих друзів, батьки яких не могли влаштувати у себе ялинку. Він говорив мені: «Мамо, ти у кого є можливість влаштовувати свято, на мене не образяться, а ось товаришів, у яких дома тяжкі умови, я повинен запросити».

Почуття обов'язку було одним із сильних якостей його характеру. Коли в 1940 році умер батько Олега і в сім'ї з'явилися матеріальні утруднення, Олег сказав мені: «Ось що, мамо, я вже не малий, можу працювати і вчитися, а вам буде легше». Я була зворушена цим піклуванням, але на роботу не пустила Олега. Тоді він став робити дома все, що міг щоб полегшити мое становище.

Любов до книг у Олега була безмежна. Бібліотеку Валі Борц він перечитав усю до єдиної книги, а деякі з них по кілька раз. Він дуже хотів навчитися грати на роялі і навіть у дні окупації не давав спокою Валі Борц, вимагаючи, щоб вона його вчила.

Так ріс мій Олег. Він мріяв стати інженером-конструктором і, здавалось, що ніщо не могло цьому перешкодити. Але трапилось жахливе: 20 липня 1942 року в наше місто увійшли німці. Вже на другий день вони почали встановлювати так званий «новий порядок». Почали вони з грабів, арештів, насильства над дівчатами і жінками. Німці страчували комуністів, комсомольців та й взагалі всіх радянських, ні в чому неповинних людей. У серпні 1942 року німецькі людоджери закопали в яму у Краснодарському міському парку 58 чоловіків, жінок і дітей. Їх зв'язували за руки по п'ять чоловік, ставили поряд і так, стоячих, живими засипали їх землею.

Тут були закопані комуніст Валько, його дружина з немовлям, інженер Удавинський і багато інших. Гітлерівці насильно вивозили молодь у Німеччину. Стогін і плач лунали майже в кожному будинку.

Якось Олег прийшов додому дуже розстроєний. Я спробувала викликати його на відверту розмову, але він довго мовчав. Це було дивно. До цього Олег завжди ділився зі мною всіма своїми думками, переживаннями. Я зрозуміла, що в душі хлопчика відбувається щось більше, що буквально перед очима з кожною хвилиною він стає доросліший і доросліший. Уночі, коли бабуся вже спала, Олег, очевидно, все таки не витерпів і розповів мені, що вдень німці провели групу полонених червоноармійців. Він розповів, як тяжко йому було дивитись на наших людей, з яких знущалися гітлерівці.

— От бачите, мамо, що роблять німці з нашим народом. Хіба можемо ми далі терпіти. Якщо ми будемо так усі сидіти, склавши руки, так нас усіх в кайдани закують. Треба боротися, боротися і боротися!

Він говорив гаряче, палко, ніби виступав на якомусь мітингу, і я почувала, що в свідомості Олега народилося якесь велике рішення.

З цього часу Олег став приходити додому пізно, став неговіркий і задумливий. Я дуже уважно стежила за сином і, як матері, мені, звісно, дуже хотілося взнати його думи. Якось Олег сказав мені, що він вирішив боротися з німцями, боротися всіма силами, засобами. Я була горда за сина, але мені було дуже важливо переконати його в тому, що шлях, на який він стає,—шлях небезпечний, що наслідки можуть бути найнесподіваніші і найважчі, і що, хто зважився боротися, мусить бути готовим до всього, прийняти смерть, якщо треба буде, і прийняти її мужньо, як це личить борцям. І ось тоді мені Олег сказав:

— Мамочко! Якщо доведеться вмерти, так я зумію вмерти смертю воїна. Хто не хоче зрадити Батьківщину,

той повинен мститися ворогові, в усякий момент піти на смертний бій і в боротьбі завоювати право собі на щасливе життя.

Мені стало зрозуміло, що Олег готовий до боротьби, що, не зважаючи на свої 16 років, він досить виріс для того, щоб зрозуміти всю складність і відповідальність взяти на себе завдання. Як не боляче мені було від усвідомлення, що віднині життя сина перебуває в небезпеці, я вирішила всіма силами, всіма засобами допомагати йому і, якщо так можна говорити, запалювати його.

Незабаром я узнала, що в місті Краснодоні створена підпільна комсомольська організація «Молода Гвардія». Організаторами цієї підпільної групи були: Олег, Уляна Громова, Сергій Тюленін, Іван Земнухов, Люба Шевцова. Потім до них пристали — Валя Борц, Ваня Туркенич, Володя Осьмухін і інші. Олега обрали секретарем комітету комсомолу і комісаром загону «Молода Гвардія». Ваня Туркенич став командиром. Пізніше мені стало відомо, що Толя Попов і Володя Осьмухін зуміли організувати підпільну друкарню, в якій друкували тимчасові комсомольські квитки і листівки. «Молода Гвардія» швидко зростала. Скоро в організації було уже сто чоловік. Переважно це були зовсім молоді хлопці й дівчата — учні 8—9—10-х класів. Кожний, що вступав в організацію, давав урочисту клятву у вірності служіння своїй Батьківщині.

І от в Краснодоні почали відбуватися зовсім незрозумілі для німців події: то раптом на стінах будинків з'являються зведення Радінформбюро, то листівки, то різного роду загрози по адресу німецьких комендантів, поліції і т. д. Або раптом на базарі в кошиках перекупок, на рундучках і навіть на спинах поліцаїв з'являлися листівки, підписані трьома літерами «Ш. М. Г.», що означало штаб «Молодої Гвардії».

Олег дістав десь радіоприймач. З великим ризиком цей приймач був доставлений до нас додому і встановлений

Прочти и передай товарищу

Товарищи Краснодонцы!

Волгодонный час нашего освобождения от злых гитлеровских бандитов приближается.

Войскалаи Юго-Западного фронта линия обороны прорвана.

Наши части 25 ноября, взяв станицу Морозовскую продвинулись вперед на 45 км. Визажные наши войска на запад стремительно продолжается.

Немцы в панике бегут. Бросая оружие.

Враг отступающий, грабит население, забывая продовольствие и одежду.

Товарищи! Прочтите все это внимательно, дабы не улетело сь оно гитлеровскими грабителями.

Соблюдайте приказы немецкого командования, не поддавайтесь лживой немецкой агитации.

Смерть немецким оккупантам!

Да здравствует наша освободительница Красная Армия!

Да здравствует свободная Советская Родина!

Одна з листівок, виданих молодими підпільниками. Таких листівок молодогвардійці поширили близько п'яти тисяч

у кухні під підлогою. Тепер молодогвардійці збиралися невеликими групами слухати Москву, і на другий день усе місто визнавало правду про Радянський Союз, правду про становище на фронті. Сотні листівок, випущені молодогвардійцями, як животворний промінь сталінської правди, освітлювали в мороці фашистського гніту шлях, по якому повинна йти сталінська молодь. Молоді підпільники викрикали гітлерівську брехню про те, що нібито Червона Армії вже нема, що німці взяли Сталінград і Ленінград, що Москва уже в кільці і днями має здатися.

Молодогвардійці росли і числом і якістю. Ще недавні школярі сьогодні були вже справжніми підпільниками, у яких була своя тактика, своє певне бойове завдання. Поступово Олег і його товариші перетворювали свою організацію з чисто агітаційної в організацію збройного опору німцям. В склад «Молодої Гвардії» стали надходити гвинтівки і гранати, здобуті у німців. З цього часу дороги для гітлерівських машин стали небезпечні.

Занепокоїлись німецькі коменданти. Вони збільшили штат поліції. Молодогвардійці переслідували німців удень і вночі. Це вони, молодогвардійці, псували телефонний і телеграфний зв'язок. Це вони, коли німці намагались вивезти з Краснодона хліб, спалили шість стіжків хліба і чотири скирти сіна. Це молодогвардійці відбили 500 голів худоби, яких німці приготували для відправки в Німеччину, а також перебили румунських солдатів, що супроводжували худобу.

Якось штабові «Молодої Гвардії» стало відомо про те, що гітлерівці збираються відправити з Краснодона в Німеччину кілька тисяч молодих жителів. За наведеними довідками молодогвардійці знали, що на кожного кандидата до відправки на біржі праці заготовлена окрема справа. Штаб розробив точний план підпалу біржі. В один прекрасний вечір Краснодон був освітлений загравою пожежі. Це горіла біржа праці, яку ми називали гніздом рабства.

Сьомого листопада раптом над Краснодоном замайорили прапори, на яких було написано: «Смерть німецьким окупантам!» Це було ділом рук молодогвардійців.

Перелічувати всі діла молодогвардійців дуже трудно. Зробили вони багато. Зробили б іще більше, коли б не рука зрадника.

Першого січня 1943 року розпочалися масові арешти молодогвардійців. Сховатися було дуже трудно. Олег вийшов з дому і одинадцять днів не з'являвся. Я знала, що чекає мого сина. Німці віддали наказ, що коли у кого буде знайдений Олег Кошовий, або хтонебудь інший з молодогвардійців, той буде разом з ними страчений. На одинадцятую ніч Олег повернувся. Ми дуже серйозно і довго говорили з Олегом, і ніколи мені не забути його слів:

«Мене, мамо, навіть якщо їм і вдасться піймати, вони все одно катувати довго не будуть. Я не скажу ні слова, я прийму всі муки, але на коліна перед катами не стану».

Цілий день Олег ховався. Увечері, коли я йшла додому разом з бабусею, то виявила, що двері в квартирі відчинені. В будинку горить світло. Я зайшла в кімнату, і поліцаї, яких було кілька чоловік, зажадали, щоб я видала сина. Я сказала, що Олег пішов у кіно. Тоді один з поліцаїв, видно, старший, сказав мені, що Женя Мошков привів їх сюди, що він признався і виказав, де перебуває Олег.

Я зразу відчула, що поліцаї провокують мене. Цього вечора вони пішли, нічого не добившись. Прийшов Олег. Я йому розповіла все, що мені сказали поліцаї, і тоді Олег відповів:

— Не вірте їм, мамо! Не вірте! Женя Мошков ніколи цього не зробить. Я точно знав, що Женя Мошков умер на четвертий день від тяжких катувань, умер, не сказавши їм ні слова, як справжній молодогвардієць.

Олег знову зник.

Зрадник виказав Олега. Він був страчений.

Ні, не описати мені словами усіх катувань, що їх зазнав Олег та його товариші. Кати випалювали на їхніх тілах номери комсомольських квитків, заганяли їм голки під нігті, припікали п'яти розпеченим залізом, виколували очі, підвішували за ноги до стелі і тримали доти, доки кров починала литися з рота. Німці ламали молодогвардійцям руки й ноги, проламували груди прикладами автомата, били в два нагаї, завдавали по сто ударів зразу. Кров'ю молодогвардійців обагрилися стіни тюрми, а кати змушували юних патріотів слизувати цю кров язиком, а потім напівживими скидали в шахту № 5.

Але ніякими найвитонченішими катуваннями гітлерівцям нічого не вдалося взнати. Комсомольці тримались хоробро, стійко. Серьожу Тюленіна прокололи штиком, а потім у свіжі рани засовували гарячий шомпол. Серьожа вмер, не сказавши катам ні слова.

Люба Шевцова! Я не можу спокійно промовляти ім'я цієї відважної комсомолки. Вона витерпіла всі катування, але не назвала жодного імені своїх товаришів по боротьбі. Вона сказала катам:

— Скільки б ви мене не катували, але взнати від мене нічого вам не вдасться.

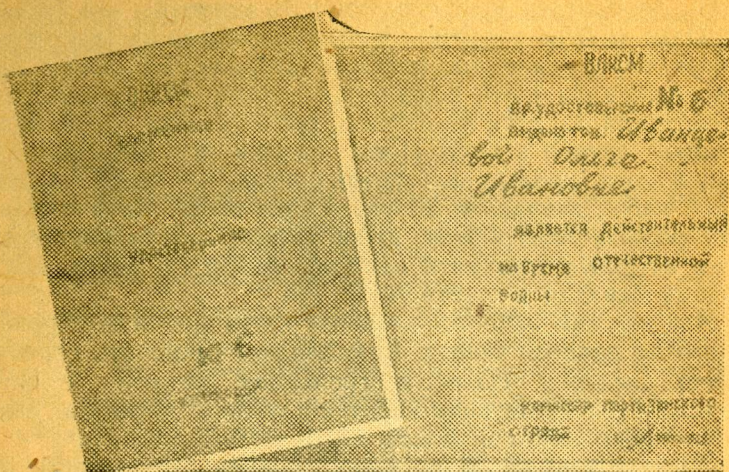
З гордістю матері я називаю імена Вані Земнухова, Жені Мошкова, Улі Громової, Шури Дубровіної, Анатолія Попова, Жені Шепелева і багатьох і багатьох інших. Вони вмерли героями. Ніякі катування не примусили їх видати товаришів. Толя Попов на запитання начальника поліції: «Що ви зробили?» — відповів:

— Що ми зробили, я не скажу, але шкода, що зробили мало.

Мого Олега начальник поліції запитав:

— Що тебе змусило піти в партизани?

— Любов до Батьківщини і ненависть до ворогів. Жити на колінах нас не примусите. Краще ми вмеремо стоячи. Нас більше, і ми переможемо!

В дні німецької сваволі краща гірнича молодь вступала в комсомол. Тимчасові комсомольські квитки, видруковані в тасмній друкарні, вручав Олег Кошовий в занедбаному кам'яному кар'єрі.

Олег в тюрмі тримав себе мужньо, безстрашно. Листи, які одержувала я від нього, були бадьорі, і, як завжди, він намагався переконати мене, що нічого з ним не трапиться. Він заспокоював мене і навіть жартував. Він сказав хлопцям:

— Не показуйте виду, що нам тяжко розлучатися з життям. Адже ці варвари не помилюють, а ми вмираємо за велику справу, — за Батьківщину, і Батьківщина за нас помститься. Давайте, хлопці, співати!

Змучені від катувань, вони співали, співали назло своїм мучителям-катам!

Олега з поліції відправили в жандармерію. І там він не

втрачав бадьорості духу. Він любив життя, він хотів жити. Разом з двома товаришами він підготував втечу. Вони виламали ґрати і втекли, але нещасливо. Поліція піймала їх і в підвалі лікарні героїв стратили.

Коли я знайшла труп дорогого сина, він був спотворений до невпізнання.

Олегові в цей час не було і 17 років, але від усього пережитого в гестапо, волосся його посивіло. Кати викололи йому око, розрізали щоку штиком, прикладом автомата вибили усю потилицю.

Серце моє спиняється, коли я згадую про те, що кати зробили з моїм сином і з десятками таких самих юних краснодонців. Хай же прокляті будуть німці! Хай над ними витає привид жажливих страт. Хай їх усіх настигне страшна, неминуча смерть!

Дорогі товариші! Я, мати Олега Кошового, звертаюся з закликом: — Не шкодуйте своїх сил, допомагайте фронтові чесною і самовідданою працею. Захищайте свободу рідної країни від німецьких варварів, не жалійте в цій боротьбі своїх сил, життя, як не жаліли його мій син Олег і його товариші. Мій син так само, як і ви, любив життя, любив, як і ви, сміятись і співати, але в трудний час, в тяжкі години випробувань не здригнулось його серце. Безстрашно повстав він проти гнобителів і віддав великий справі визволення рідної землі своє молоде життя.

Олег багато раз мені говорив, що хоробрий вмирає один раз, а боягузи багато разів.

Я говорю з вами від імені всіх батьків членів підпільної комсомольської організації «Молода Гвардія». Я закликаю вас: допомагайте бійцям Червоної Армії нещадно знищувати німців, знищувати їх, як найостанніших гадів. Голосом матері я закликаю вас до нещадної помсти німцям.

(«Комсомольская правда»)

СЛОВО ПРО ПОДРУГ

В нашій підпільній комсомольській організації було чимало дівчат. Вони боролися за своє життя, за свободу, за честь, вони відстоювали свої права на життя. Серед них — багато розумних, хороших, хоробрих дівчат.

Візьмемо, наприклад, Уляну Громову. Це була дівчина струнка, висока, з кучерявим чорним волоссям. Вона закінчила десятирічку, читала багато книжок. Розвинута, розумна, — розмовляти з нею було приємно.

Коли прийшли німці і почали наводити свої порядки, вона не могла цього витримати. Вона жадала роботи, діла, щоб боротися проти німців. Дівчина вступила в партизанський загін, стала його активним членом. Працювала, не покладаючи рук. Вночі брала листівки і йшла розклеювати їх по місту. Її бачили в сусідніх селах, де вона розповідала народові правду про Червону Армію, про її керівників. Серце Громової не знало страху. Коли німці посадили її в тюрму, вона мужньо і самовіддано переносила всі тортури.

Нюся Сопова теж була хороброю дівчиною. Вступаючи в загін, вона поклялася до кінця бути вірною своєму народові. Цієї клятви вона додержала. Гітлерівці заарештували її. Сопова не здалась, а пройшла крізь усі тортури піднесеною головою.

Одного разу поліцай зайшов у камеру і плюнув їй в обличчя. На це вона відповіла: «Плюй, плюй, гад, за кожний плювок тобі помстяться». Він ударив її ногою, але вона не здригнулася, а сказала: «Бий, бий, гад, за кожний удар станеш два. Час розплати близько. За всі злочинства заплатиш своєю кров'ю».

Люба Шевцова. Блондинка з блакитними очима, кирпатим носом, неправильними, але приємними рисами обличчя, весела, моторна, життєрадісна дівчина. Життя, здавалось, так і було в ній джерелом. Люба закінчила курси радистів. У неї була рація. Коли Любу забрали в поліцію, то скільки не катували, вона не сказала про рацію.

Відчиняється камера. Поліцай, пхнувши дівчину, каже: «Візьміть ворошиловградську артистку». Люба Шевцова огляділася навколо і сказала: «Ось і я». І після короткої паузи додала: «Шкода, що поліцай забрав губну гармошку. Нудно буде без неї».

Одного разу їй принесли передачу. Сівши на підлозі, розхитуючись, Шевцова співала: «Люба, Любушка, Любушка-голубушка, я тебе не в силах прокормить» і розподілила передачу серед в'язнів. Її якось спитали, чи не видасть вона рацію. Вона відповіла: «Любці однаково вмирати, і коли я вмиру, то одна, а коли видам рацію, то можуть загинути сотні людей». І справді вона вмерла, не сказавши ні слова.

Згадую Бондареву Олександру — дівчину середнього росту, з темними очима. Вона прекрасно співала і танцювала, була хорошим товаришем. Розумна, розвинута, вона любила життя, тяглась до нього. Акуратна, вимоглива до себе, Олександра Бондарева мріяла про учбу, про широку творчу діяльність.

Та ось прийшли німці, і відразу ж обірвались всі її мрії. Німці кинули її в тюрму. І тут вона агітувала, залякала людей не здаватися при тортурах, триматися стійко і самовіддано до кінця.

75	10-a	М	15-0	3-4
	7-0		15-0	22-2
	11-6		15-0	2-24
	6-2		5-n	8-3
	3-9		1-p	4-10
	18-e		0-c	181-2
	80-ж		T-m	6-6
	5-3		1-y	6-4
	1-u		1-y	7-u
	2-k		5-90	
	8-n		3-2X	
	и-м			
	Л-Н			

М. Земнухов

31010310
 1811313 10 31012
 1011011011
 1021953
 13111511516

З цього шифру для листування користались під-
 пільники Краснодона. Шифр склав член штабу
 Ваня Земнухов.

Машенко Антоніна. Це була чуйна дівчина, чуже горе сприймала вона, як особисте горе. Не примирилась вона з обстановкою, що оточувала її. Антоніна всією душою любила Батьківщину і свій народ. Тому вона і пішла в партизанський загін: розповсюджувала листівки, агітувала серед населення, псувала телефонно-телеграфний зв'язок німців. Вона загинула в боротьбі. Пам'ять про всіх цих дівчат-комсомолок житиме в наших думках і серцях.

Валерія БОРЦ.

ВОЛОДЯ ОСЬМУХІН

(Спогади сестри)

Володя, брат мій, ріс метким, допитливим хлопчиком. У школу пішов семи років. Там він подружив з Серьожею Левашовим, майбутнім активним молодогвардійцем. Після уроків вони завжди разом приходили до нас додому і починали щонебудь майструвати в сараї. А коли вчилися в четвертому класі, обладнали в сараї клуб: провели туди з квартири електрику, самі зробили кіноапарат (схему брали з журналу «Знание — сила») і на гроші, зібрані з відвідувачів свого клубу, купили плівку. І потім щодня показували малцям картини.

Учився Володя добре. 1941 року він перейшов у десятий клас. Почалася війна, і першого ж дня він заявив, що хоче бути на фронті. Він пішов у військомат, але там відмовили йому: молодий ще. Тоді Володя поступив працювати в майстерню слюсарем і зразу ж записався у винищувальний батальйон.

З яким захопленням він працював у батальйоні! Дуже подобалась йому військова справа. Ще в школі він керував військовим гуртком, а тепер це було всерйоз, тепер готувались до сутички з ворогом. Володя читав військові книги, статuti. У заводській роботі він теж не відставав і незабаром став електромонтером.

Улітку 1942 року Володя захворів на апендицит. Його повезли в Ізваріно і там у госпіталі зробили операцію. Коли привезли додому, почалася евакуація міста. У Володі гноївся шов, і він лежав дома. В квартиру заходили товариші, прощалися з Володею. Він проводжав їх з сльозами на очах.

Двадцятого липня в місто вступили німці. Як тяжко тепер згадувати чорні дні окупації! Німці, як шакали, вривались у будинки, в сараї, брали птицю, худобу. У перший же день прийшли до нас у двір. Розташувались у квартирі. Поскидали з себе білизну і почали бити вошей. Гидко було зайти в хату.

Володю незабаром викликали на роботу. Він був ще хворий, але пішов. Повернувся розлютований, розстроений: в механічному цеху робітники запаювали принесені німцями залізні банки з медом і маслом для відправлення в Німеччину.

Зовсім змінився Володя. Став він задумливий, неговіркий, зразу якось постарів.

Почали часто заходити до нас товариші Володі: Ваня Земнухов, Анатолій Орлов. Зайдуть, пограють в шахмати і підуть. Настрій у всіх пригнічений.

Якось пішли ми з Володею в Свердловку до діда. Було ще зовсім тепло. Ідемо степом, навколо нікого не видно. Ми заспівали з ним «Спят курганы темные». Потім Володя говорить:

— Я знаю, де наші війська зараз.

— Не обмануй.

— Чесне слово!

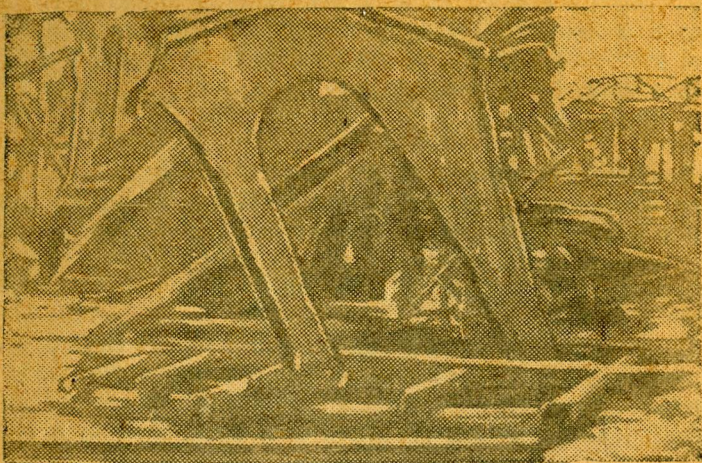
— Де?

Він почав розповідати мені зведення. Я спинилася і стала нетерпляче розпитувати його. Потім спитала:

— Звідки ти знаєш?

— Ми тепер все будемо знати. Тільки мовчи.

Він розповів, що у них є десь радіоприймач. Я була

Тут, коло зруйнованої шахти № 5 страчено героїв
Краснодона — підпільників. Їх з зав'язаними рука-
ми підводили до шахтного колодезя глибиною
58 метрів і зштовхували вниз.

дуже рада. Усю дорогу ми йшли веселі. Співали наших
рідних радянських пісень. І всі двадцять вісім кілометрів
пройшли непомітно. Поверталися теж з піснями. Особливо
мені запам'яталось, коли Володя з піднесенням заспівав:

«Ах, ти, степь родимая, степь непобедимая!
Сильными и смелыми ты родила нас...»

...Якось прийшла я додому, а двері заперті. Стукаю. Че-
рез кілька хвилин відкриває двері Анатолій Орлов. Я за-
ходжу. Володя сидить на скрині. На підлозі і на скрині на-
лита вода.

— Що це ви робили? — питаю.

Володя відкрив шафу і показав пляшку з розчином і друкарський шрифт.

— Покищо мало шрифтів, але буде багато. Завтра хлопці підуть у друкарню і ще зберуть. Тепер діло за друкарським верстатом. Скоро почнемо друкувати.

Володя не журився, що верстата немає: на те він і майстер.

— Верстат самі зробимо, — сказав він.

І почав носити додому якісь частини від друкарського верстата, дерев'яні планки.

У Володі з'явились нові друзі. Вечорами він кудись зникав.

П'ятого листопада дома не ночував. А перед цим сказав мені: «Сьогодні друкуватимемо листівки до свят». Мама хвилюється. Я теж починаю непокоїтись: «А що, як поліція простежили і арештували?».

На світанку Володя повернувся утомлений, але незвичайно веселий.

— Завтра листівки будуть у Ворошиловграді. Посилаємо людину. У нас теж будуть розклеєні і розкидані по вулицях, а сьомого на школі побачиш прапор, — сказав він мені пошепки. — Замініруємо кругом, щоб гада, який полізе знімати, розірвало на шматки. Тільки школу жалко. Але нічого — збудуємо нову.

Сьомого листопада ранком прибігає до нас тітка і кричить:

— Прапор на школі! Наші рідні прилаштували!

Коли я побачила прапор, сльози у мене побігли з очей.

Володя пішов на роботу. Об одинадцятій годині я принесла йому сніданок. Він з тривогою глянув на мене і тихо спитав:

— Чи висить прапор?

— Ні! — кажу.

— Як? Чому ж не вибухла міна?

Невдоволення показалося на його лиці.

— Значить, зняли. Ну, нічого. Тепер усі знають про прапор.

По місту з рук в руки ходили листівки, які сповіщали правду про Червону Армію, про героїчну оборону Сталінграда.

Часто Володя розповідав, як вони сміялися з німецьких плакатів і портрета Гітлера:

— Сядемо і, дивлячись на портрет, співаємо:

Эх, Расскажи, Расскажи, бродяга,

Чей ты родом, откуда ты?

Першого січня 1943 року Володі минуло вісімнадцять років. Ранком я його привітала з днем народження, зробила скромний подарунок. Незабаром прийшов Миша Григор'єв, і вони вдвох пішли.. Повернувся Володя з Толею Орловим, обидва розстроєні. Толя швидко пішов. Я спитала, що трапилось. Володя сказав, що арештували Мошкова, шукають Земнухова.

— А тебе не заберуть? — занепокоїлась я.

Володя запевнив, що його ніхто не викаже, але сам, я бачила, дуже хвилювався.

Мама попросила нас сходити у Свердловку до діда за продуктами. Володя відпросився у начальника цеху, і другого січня, ранком, ми пішли. Кілометр в п'ять ішли мовчки. Володя був смутний. Я теж не могла слова промовити. Потім він сказав:

— Невже хтось виказав? Шкода хлопців.

Я знов до нього:

— А тебе не посадять? Бо ж коли визнають, повісять усіх.

— Хлопці не викажуть, я певен.

Коли прийшли до діда, Володя ліг на диван і довго лежав мовчки. Увесь вечір і весь другий день він був задумливий.

Четвертого січня ми пішли додому. Володя дуже спішив. Знову йшли мовчки. Тяжко було на серці.

Через день до нас з'явилися два поліцаї.

— Хто тут живе? — спитали вони.

Я злякалась.

— Осьмухін. А вам хто потрібен?

— Нам він і потрібен.

Почали обшукувати. Перш за все спитали, чи є фотоапарат і радіоприймач. Фотоапарат я віддала, а радіоприймача, сказала, немає.

Все перерили.

— Зброя є?

— Немає.

— Подивись, як підлога, — сказав один поліцай другому.

Той полазив навколо, оглянув підлогу, але нічого підозрілого не знайшов.

У цей же день Володя був арештований.

Усі ночі ми з мамою не спали, плакали. В місті говорили, що в неділю арештованих будуть вішати. Я ходила по вулицях, як божевільна. Кожен стовп, кожне дерево здавалось мені шибеницею. Я все думала: «Хто ж виказав? Хто виявився продажною душею?».

Нестерпно довго тяглися дні. Коли ми приносили з тюрми посуд, то кілька раз оглядали його, сподіваючись знайти хоч би слово від нашого дорогого. Одну записку передав він в рештках каші, другу — в рукаві майки. І все заспокоював нас, просив, щоб ми не хвилювались. А його, дорогого братика, били до непритомності, відливали водою і знову били.

Наш дід якось пішов до слідчого взнати про стан справи. Слідчий відповів:

— Твій онук — партизан. На допитах веде себе задержувато. Каже, що свідомо пішов у партизани, що ненавидить нас, німців. Словом, твоєму онукові готується петля...

Пам'ятаю день шістнадцятого січня. Ранком, як завжди, я пішла з передачею. Поліція вивісила список двадцяти грехів арештованих, відправлених ніби в Ворошиловград.

Люди розповіли, що напередодні, коли арештованих вивозили з двору тюрми, вони співали «Замучен тяжелой неволей», а коли підвезли їх до шурфу — вони заспівали «Інтернаціонал». Як не били їх бандити прикладами по обличчю, а кожен молодогвардієць зумів усе таки сказати своє останнє слово, сказати, що він гине за батьківщину, що перемога буде за Червоною Армією, що радянська земля очиститься від німецької сволоти.

Не стало наших дорогих...

Чотирнадцятого лютого 1943 року вступили в місто наші танкісти. Населення висипало на вулиці. Почули ми рідну мову, побачили рідні зірочки. Такої радості ніколи ще не було.

П'ятнадцятого лютого ми з Ніною Земнуховою і з Ліною Левашовою пішли в будинок, де містилася поліція. Оглянули камери. В одній з них я знайшла баночку спідмолока, яку ми передавали Володі. На стіні розпис: Осьмухін В. А. Взятий 5.І.43». Довго не могла я відірватися від цього напису. Серце стиснулось від болю.

Незабаром стали витягати з шурфу шахти трупи. Скільки сліз було пролито кожною матір'ю і сестрою! Трупи неможливо було пізнати: до того вони були спотворені.

Поховали усіх в братській могилі, в парку. На їхню могилу щодня приносять букети квітів батьки, учні, комсомольці, діти. Краснодарці спорудили героям пам'ятник з таким написом:

Гарячі краплі вашої крові,
Як іскри, блиснуть у темі життєвій
і безліч смілих сердець запалять.

Пам'ять про молодогвардійців буде нетлінною в наших серцях.

Л. ОСЬМУХІНА.

МАТЕРІ І ДРУГОВІ

Ти, рідненька, поглянь навкруги,
Скільки мук принесли вороги.
Голод, смерть, і могила, і кров,
І розбито життя і любов.

Де ступив, де пройшов людоїд,
Скрізь кривавий звивається слід.
Всюди кіптява й дим, і зруйновано все,
Дороге, незабутнє, твое.

Ми бажанням одним живемо, —
Ми сповна ворогам віддамо
За погибелі злую ходу,
За велику народну біду.

Не сумуй, моя рідна, не плач —
Просурмить перемогу сурмач,
І настануть омріяні дні —
Золоті, нескінченні, ясні.

Олег КОШОВИЙ.

ВІЧНА СЛАВА ХОРОБРИМ

Немає для того загину,
Хто чесно ішов проти мли.
В борні за свою Україну
ви юне життя віддали.

Дивились ви гордо і сміло
в обличчя катів навісних,
і, з вірою в правее діло,
не видали друзів своїх.

Ішли ви крізь регіт і дими,
без дрожу в шахтарській руці...
Вас кинули в шахту живими
в шинелях зелених мерці.

Але ви над зорями встали,
овіяні стягом святим,
німецьку ви смерть подолали
навіки безсмертям своїм.

За вас ми відплатимо грізно,
за вас і замучених всіх...
Повік не забуде Вітчизна
гвардійців своїх молодих...

ВЗЯТ ГУКОВ ВС
1943 І 6

Погибшие
от
руки
фашистов
15/ІІ 43 г.
в 9 часов ночи

СМЕРТЬ НЕМЕЦКИМ
ОККУПАНТАМ

Багато розмовіли тюремні стіни. Донецьким вугликом писали молодогвардійці свої імена та лозунги помсти. Змучені гестапівцями, вони гордо тримались, як і личить більшовикам-підпільникам.

Ідем ми на захід полками,
лунає невиданий бій...
Ти з нами, ти з нами, ти з нами,
Ти з нами Олег Кошовий...

Клекочуть прибоями кулі,
а ти у лице молоде
всміхаєшся Громовій Улі,
що поруч з тобою іде...

Над вами зоря малинова
в майбутнє показує путь...
Земнухов, Тюленін, Шевцова
пліч-о-пліч із вами ідуть...

А в тій далені, що немає
їй краю, що співом дзвінка,
Володі Осьмухіна має
одрубана катом рука...

Він кличе вперед нас, на бурі,
туди, де в крові небокрай,
щоб тюрми упали похмурі,
щоб вільним був зоряний край...

Так буде, брати ясночолі!
Не марно в цю грізну війну
дали, під знаменами волі,
ми Сталіну клятву стальну.

В. СОСЮРА

ПІСНЯ ПРО КРАСНОДОН

У похмурому застінку,
Де людей карали,
В'язні вуглем білу стінку
Геть усю списали.

В темній камері фашистській,
Що не знала сонця,
Залишили нам записку
Хлопці-краснодонці.

Написали нам записку
В ніч перед загином.
А була вже й воля близько,
Й щастя України.

Нині кличе їхнє слово
Відомстити за рани,
За Олега Кошового,
Громову Уляну,

За Тюленіна Сергія,
Що, безстрашний завше,
Не клонився німцю-змію,
Жив і вмер стоявши.

За Івана Земнухова,
І Шевцову Любу,
Що не мовили ні слова
Німцю-душогубу.

Не забудемо довіку
Юнаків донецьких,
Що повстали проти диких
Варварів німецьких.

Не забути Комсомолу
Хлопців з Краснодона,
Що поставили на школі
Прапори червоні.

Закликала їх присяга
Смерть німоті нести,
Всіх, хто сповнений відваги,
Хто не зрадить честі.

С. МАРШАК.

Переклад Ф. ОКЛЯРА.

З М І С Т

	Стор.
Указ Президії Верховної Ради СРСР	3
Молода гвардія України	7
Сталінське плем'я	16
Безсмертний подвиг комсомольців-підпільників	21
Безсмертя	34
Слово матері героя	44
Слово про подруг	54
Володя Осьмухін	58
Матері і друзів	65
Вічна слава хоробрим	66
Пісня про Краснодон	69

Редактор В. Синенко.

«Молодая гвардия Украины»

(На українском языке).

А 6071. Зам. № 2543. 2¼ друк. арк, В друк. арк. 48.000 зн.
Підписано до друку 1/II 1944 року. Тираж 50.000 прим.

Друкарня видавництва «Московский большевик»

НЕПРАВИЛЬНО ЗАДАВАТИ
СИГНАТИ

2408/1.а.